

2

**Millî Mücadele
Döneminde
Sinop**

**Sinop
During
the National Struggle**

İsmail Efe

Millî Mücadele Döneminde Sinop

*İsmail Efe**

Özet

Sahip olduğu doğal limanı nedeniyle, tarih boyunca çeşitli milletlerin hâkimiyet mücadelelerine sahne olan Sinop, Malazgirt Zaferi'yle Anadolu'ya giren Türklerin ilk fethettiği yerlerden biri olmuştur. Pervaneoğulları ve Candaroğulları beyliklerine başkentlik yapan Sinop, 1461 tarihinde Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir. Tanzimat'ın ilanına kadar, idari olarak Kastamonu Sancağına bağlı bir kadılık olarak yönetilen Sinop, Tanzimat teşkilatıyla Kastamonu Vilayetine bağlı bir sancak statüsüne kavuşmuştur. 1920 yılının Haziran ayında Kastamonu Vilayetinden ayrılarak müstakil olmuştur. İtilaf devletleri, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti'nin elini kolunu bağladıklarını düşünüyorlardı. Bu düşünceden hareketle, Sinop'ta mütareke hükümlerinin uygulanmasını denetleme bahanesi ile yerel idare üzerinde baskı kurmaya, azınlık unsurları da kullanarak bölgeyi denetimleri altına almaya çalışıyorlardı. İtilaf devletlerinin niyetinin farkında olan İstanbul Hükûmeti ise bu sırada mütareke şartlarının ihlal edilerek bölgenin işgal edilmesini engellemek için tedbirler almaya çalışıyordu. Hükûmet, asayiş tesis amacıyla geniş yetkilerle Mustafa Kemal Paşa'yı 9. Ordu Müfettişi olarak bölgeye göndermeye karar verdi. Samsun'a gitmek üzere 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan hareket eden Mustafa Kemal Paşa, 18 Mayıs 1919 tarihinde Sinop'a uğramıştır. Burada şehrin ileri gelenleriyle yaptığı görüşmede, Sinop'ta bulunan Pontus Cemiyeti şubesinin faaliyetleri hakkında bilgi almış ve görüştüğü kişilere uyarılar da bulunmuştur. Bu tarihten sonra Sinop'ta millî teşkilatlanma hız kazanmış, Sinop merkezde ve ilçelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuştur. Sinop ve ilçelerinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto mitingleri düzenlenmiş, İtilaf devletlerinin İstanbul'da bulunan temsilcilerine ve İstanbul Hükûmeti'ne protesto telgrafları çekilmiştir. İtilaf devletlerinin bölgedeki faaliyetlerine ve Pontusçuluk hareketlerine karşı daha etkili tedbirler alınmaya başlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda Sivas Kongresi'ne delegeler gönderilmiş, Mebusan Meclisi ve Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi için seçimler yapılmıştır. Sinop dâhilinde asayişsizlikle ve eşkıyalık hareketleri ile mücadele edilmiştir. Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı verilen mücadelelerde ordunun ihtiyaç duyduğu silah, cephane ve malzemelerin temininde Sinop liman ve iskeleleri önemli hizmetler ifâ etmiştir. Sinoplular, Tekâlif-i Milliye Komisyonlarına ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yaptıkları yardımlarla, Millî Mücadele'yi mali olarak da desteklemiştir. Batı Cephesi'nde kazanılan zaferler, Lozan Antlaşması ve Cumhuriyet'in ilanı Sinop'ta coşkuyla kutlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sinop, Millî Mücadele, İtilaf devletleri, Yıkıcı ve Bölücü Faaliyetler, Milli Faaliyetler, Askerî ve Lojistik Faaliyetler

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, efe5772[at]gmail.com, ORCID: 0000-0002-8958-6604

Sinop During the National Struggle

Abstract

Sinop, has witnessed the struggles of domination of various nations throughout the history since it has hosted the only natural harbor in the region. Because of this, it became one of the first places conquered by the Turks, after they entered Anatolia with the Manzikert Victory. In the following period, Sinop, became the capital of different Turkish principalities such as Pervaneogullari and Candarogullari, and came under Ottoman rule in 1461. Under the Ottoman rule, Sinop, was governed administratively as a judgeship affiliated to the Kastamonu Sanjak. But after the administrative regornizations of the Tanzimat period the city gained the status of a sanjak affiliated to the Kastamonu Province. Then, finally, in June 1920, it was separated from Kastamonu and became an independent province itself. The Entente Powers assumed that they had subjugated the Ottoman Empire with the Armistice of Mudros signed on October 30, 1918. Based on this assumption, they were trying to put pressure on the local administration and to take the region under their control by using minority elements, under the pretext of supervising the implementation of the armistice provisions in Sinop. Being aware of the intentions of the Allied Powers, the Istanbul Government was trying to take measures to prevent the occupation of the region which would violate the terms of the armistice. The government decided to send Mustafa Kemal Pasha as the 9th Army Inspector to the region with an extensive authority in order to establish public order. Mustafa Kemal Pasha, who left Istanbul on May 16, 1919 to go to Samsun, stopped in Sinop on May 18, 1919. During his meeting with the notables of the city, he received information about the activities of the Pontus Society branch in Sinop and warned people he met. After that, the national organization gained a momentum in Sinop, and regional resistance organizations were established in the city-center and districts of Sinop. In this context, protest rallies were held in Sinop and its districts against the occupation of Izmir by the Greeks, and protest telegrams were sent to the representatives of the Entente Powers in Istanbul and the Istanbul Government. More effective measures have been taken against the activities of the Allied Powers in the region and the Pontus movements. In line with the directives of Mustafa Kemal Pasha, delegates were sent to the Sivas Congress, and elections were held for the Parliamentary Assembly and the First Grand National Assembly of Turkey. It has been struggled against disorder and banditry in Sinop. Sinop ports and piers performed important services in the supply of weapons, ammunition and materials needed by the army in the struggles against the Greeks on the Western Front. The people of Sinop also supported the National Struggle financially with their aid to the Tekalif-i Milliye Commissions and the Red Crescent Society. The victories on the Western Front, the Treaty of Lausanne and the proclamation of the Republic were celebrated with enthusiasm in Sinop.

Keywords

Sinop, National Struggle, Allies, Destructive and Separatist Activities, National Activities, Military and Logistics Activities

1. Giriş

Sinop coğrafi konumu ve sahip olduğu doğal limanı nedeniyle, ilk çağlardan itibaren Karadeniz kıyılarına gelen ve denizcilikle az çok ilgisi olan toplulukların yerleştiği bir yer olmuştur.¹ Türklerin Anadolu'ya girmesinden sonra, Danişment Gazi'nin komutanlarından Kara Tegin tarafından, 1075'te bugün Sinop'un kazaları arasında yer alan Boyabat ve Durağan fethedilmiştir. 1085'te Sinop şehir merkezinin de Anadolu Selçuklu hâkimiyetine geçmesi ile Sinop'un tamamı Türk hâkimiyetine girmiştir.² Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan'ın 1107'de ölümünden sonra, Bizans İmparatoru Alexios Komnenos, Sinop'u Türklerden geri almıştır.³ 1156'dan itibaren II. Kılıçarslan'la birlikte Selçuklular için parlak bir dönem başlamıştır. Anadolu Selçukluları, 1175 yılında Sinop'u egemenliği altına almıştır. 1204 yılında savaşız bir şekilde Trabzon Rum İmparatorluğu'na bağlanan Sinop, bu imparatorluğun bir liman şehri haline gelmiştir.⁴ Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus, Sinop üzerine yürümüş ve şehir 3 Kasım 1214'te Selçukluların eline geçmiştir.⁵ Fetihden sonra Sinop, Selçuklu Sultanı tarafından Muinüddin Süleyman Pervane'ye temlik olarak verilmiştir. Muinüddin Süleyman'ın Tebriz'de 1277'de idam edilmesi üzerine, Sinop'ta bulunan oğlu Mehmet, Sinop'ta, Pervaneoğulları Beyliği'ni kurmuştur.⁶ Pervaneoğulları Beyi, Gazi Çelebi'nin 1322'de ölümünden sonra, Pervaneoğulları Beyliği'nin toprakları Candaroğulları Beyliği'ne katılmıştır.⁷

Pervaneoğulları ve Candaroğulları beyliklerine başkentlik yapan Sinop, 1461 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Sinop, Osmanlı idaresine girdikten sonra, Kastamonu sancağına bağlı kaza (kadılık) haline getirilmiştir.⁸ XV. ve XVI. yüzyıllarda Sinop kazası bugünkü Türkeli, Ayancık, Erfelek, Merkez, Gerze ve Dikmen ilçelerinden müteşekkildi.⁹ Tanzimat teşkilatıyla 1844 tarihinden itibaren Kastamonu vilayet olunca, Sinop kazası da Kastamonu vilayetine bağlı bir sancak olmuştur.¹⁰ Sinop Osmanlı idaresine girdiği ilk yıllarda, Osmanlı'nın Karadeniz'deki en önemli deniz üssü haline geldiğinden hızlı bir gelişim kaydetmiştir. Ancak, ilerleyen

¹ İslam Ansiklopedisi, Besim Darkot, İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1993, "Sinop" maddesi, s.684.

² Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Coşkun Alptekin, İstanbul: 1988, "Türkiye Selçukluları", maddesi, s. 217.

³ Mükrimin Halil Yinanç, *Anadolu'nun Fethi*, Ankara: TTK. Yayınları, 1947, s. 144.

⁴ İlhan Erdem, "İlk Dönem Türkiye Selçuklu-Moğol İlişkilerinin İktisadi Boyutu (1243-1258)", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/38, (2005), s. 2-3; Bekir Başoğlu, *Boyabat ve Çevresi Tarihi*, Ankara: Doğu Matbaacılık, 1972, s. 32-33; Ahmet Tevhid, "Rum Selçuki Devletinin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Müluk'dan, Sinop'ta Pervane Zadedeler", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, (1328), s. 254.

⁵ Alptekin, "Türkiye Selçukluları", s. 276.

⁶ İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye Fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara: TTK Yayınları, 1996, s. 238; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1996, s. 529.

⁷ Ferit Dikmen, *İstiklal Savaşı'nda Sinop*, Sinop: 1956, s.78-83.

⁸ Mehmet Ali Ünal, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası", *XII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara: TTK Yayınları, 1999 s. 795-796.

⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Devrinde Sinop (XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Sinop Kâzası)*, Ankara: TTK Yayınları, 2014, s. 26.

¹⁰ Bekir Başoğlu, *Sinop İli Tarihi*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1978, s. 127.

zamanda deniz savaşlarının önemini yitirmesi ve Rus donanmasının 1853 yılındaki baskını, Sinop'a büyük bir darbe vurmuştur. Bu baskından sonra hem iktisadi açıdan hem de nüfus açısından büyük kayıplar yaşayan Sinop, uzun bir süre toparlanma imkânı bulamamıştır.¹¹

2. Mondros Mütarekesi Sonrası Dönemde Sinop'ta Genel Durum

2.1. İdari Yapı

Sinop, Türk hâkimiyetinden önceki dönemlerde birkaç farklı devlete başkentlik yapmıştır.¹² Anadolu Selçuklularının hâkimiyetine girdikten sonra da Pervaneoğulları ve Candaroğulları beyliklerine başkentlik yapan Sinop, 1461 tarihinde Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı idaresine girdikten sonra, Kastamonu Sancağına bağlı kaza (kadılık) haline getirilen Sinop'un bu statüsü, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da devam etmiştir. Tanzimat teşkilatıyla Kastamonu vilayet olunca, Sinop kazası da Kastamonu vilayetine bağlı bir sancak haline getirilmiştir. 1868 teşkilatıyla Sinop, uzun süre merkez ilçesinden başka Ayancık ve Boyabat ilçeleriyle, Durağan ve Gerze bucaklarından müteşekkil sancak statüsünü devam ettirmiştir.¹³

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyıl, bilhassa Tanzimat sonrası dönem adeta bir meclisler dönemi olmuştur.¹⁴ Sinop mutasarrıflık merkezi olduğu için orada Meclis-i İdare-i Liva teşkil edilmiş, Boyabat ve Ayancık kazalarında ise Kaza İdare Meclisi kurulmuştur. 1864 ve 1871 vilayet nizamnameleri ile liva merkezlerinde, liva belediye meclisi ve ona bağlı nahiyelerde belediye meclisleri yer almıştır. Yine sancağa bağlı kazalarda da belediye meclisleri kurulmuştur.¹⁵ 1903 yılına gelindiğinde Kastamonu vilayetini oluşturan dört sancaktan biri olan Sinop, Boyabat ve Ayancık kazalarından müteşekkildi.¹⁶ Sinop, mütareke günlerinde Kastamonu vilayetine bağlı bir sancak merkezi ve mutasarrıflık statüsünde idare olunmaktaydı. Sinop 1920 yılının Haziran ayında bağlı bulunduğu Kastamonu Vilayetinden ayrılarak müstakil olmuştur. Gerze, Ayancık ve Boyabat adlarında dört kazaya sahip olan Sinop'un kazaları içerisinde en büyüğü ve geliri en yüksek olanı Boyabat'tı. Sinop merkezin, Karasu adında bir nahiyesi ve 73 köyü vardı. Gerze kazasının Yeni Cuma adında bir nahiyesi ile 82 köyü, Ayancık kazasının Osmanlı ve Türkeli adlarında iki nahiyesi ile 127 köyü, Boyabat kazasının Durağan adında bir nahiyesi ile 193 köyü bulunuyordu. Vilayet teşkilatı kurulduğu sırada Sinop'un 4 kazası, 5 nahiye ve 475 köyü vardı.¹⁷

¹¹ Efe, *Sinop Tarihi*, s. 27-67.

¹² Necdet Sakaoğlu, *20. Yüzyıl Başında Osmanlı Coğrafyası (1907-1908)*, İstanbul: Denizbank Yay., 2007, s. 110; Yinanç *Anadolu'nun Fethi*, s. 144.

¹³ Başoğlu, *Sinop İli Tarihi*, s. 127.

¹⁴ İslam Ansiklopedisi, İlber Ortaylı, İstanbul: TDV. Yayınları, 2005, "Millet (Osmanlılarda Millet Sistemi)", maddesi, s. 82.

¹⁵ Ortaylı, Millet (Osmanlılarda Millet Sistemi), s. 210-214.

¹⁶ Erdal Arslan, "1903 Yılı Kastamonu Vilâyet Salnamesinde Anlatılan Kastamonu", *İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri (18-20 Eylül 2003)*, Ankara: 2005, s. 59.

¹⁷ Mehmed Said, *Türkiye'nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası (Sinop Sancağı)*, Ankara: Ögüt Matbaası, 1922, s. 21.

20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen Teşkilatı Esasiye Kanunu; Türkiye’yi idari taksimat olarak vilayetlere, vilayetleri kazalara, kazaları da nahiyelerden oluşan yeni bir yönetim yapısına kavuşturdu. Bu yeni idari taksimatta livalar yer almıyordu.¹⁸ İdari teşkilatta değişiklik yapılmış olmasına rağmen, Sinop 1923 yılına kadar mutasarrıf tarafından yönetildi. Sinop’ta ilk vali 1923 yılında göreve başlamıştır.¹⁹ Sinop sancağına mutasarrıf olarak atanan Nizamettin Ataker, aynı yıl sancak teşkilatının kaldırılarak vilayet yapılması üzerine Sinop’un ilk valisi olmuştur.²⁰ 1920 yılında dört kazası bulunan Sinop, 1954’te Durağan’ın, 1957 yılında Türkeli, 1960 Erfelek, 1990’da Saraydüzü ve Dikmen’in kaza olması ile günümüzde sekiz kazaya sahip bir il haline gelmiştir.

2.2. Sosyo-Ekonomik Yapı

İlim ve kültür alanında önemli hizmetlerde bulunan Candaroğulları Beyliği döneminde, Sinop’ta pek çok cami, medrese, imaret, han, hamam, türbe ve çeşme inşa edilmiştir.²¹ XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın ilk yarısında Sinop sarayı, birçok bilgin, şair ve sanatkârı toplayan ve himaye eden bir merkez haline gelmiştir. İktisadi durumları iyi olan Candaroğulları Beyliği döneminde, beylerin destekleri sayesinde Sinop’ta kültürel seviye bir hayli yükselmiştir.²² Osmanlı idaresine girdikten sonra bir müddet daha, ilim ve kültür alanında gücünü muhafaza eden Sinop, Rus Donanması’nın Sinop baskınından itibaren bu gücünü yitirmeye başlamıştır.²³ XX. Yüzyılın başlarına gelindiğinde ülkenin genelinde olduğu gibi Sinop’ta da eğitim, kültür ve sosyal hayat birçok nedene bağlı olarak oldukça gerilemiştir.²⁴

Bir liman şehri olması nedeniyle başlarda hayli faal bir ticaret hayatına sahip olan Sinop’ta halkın önemli geçim kaynaklarından biri de tarımdı.²⁵ 1920’li yıllara gelindiğinde ticaret hayatı bir hayli zayıflamış, Anadolu’nun genelinde olduğu gibi halkın en önemli geçim kaynağı tarım ve kısmen de hayvancılık olmuştur. Hayvanların bir kısmı ulaşım ve taşımacılıkta kullanmak, bir kısmını da etinden, sütünden ve derisinden yararlanılmak için yetiştirilmektedir. Ancak, tarımın birçok nedene dayalı olarak ilkel şartlarda yapılmasından dolayı insanların refah seviyesi oldukça düşmüştür.²⁶

¹⁸ Adnan Çimen, “Kaymakamlık Mesleği Açısından Mülki İdarenin Kısa Tarihi”, *Türk İdare Dergisi*, (2007), s. 201.

¹⁹ *Meşhur Valiler*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları, 1969, s. 597.

²⁰ *Sinop İli 1967 Yılı*, Sinop: İl Basımevi, 1967, s.7; *Meşhur Valiler*, s. 597.

²¹ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzeybatı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları-Candaroğulları Beylikleri*, Ankara: TTK. Yayınları, 1988, s. 130-137.

²² Sinop 1973 İl Yılı, Sinop: Sinop Milli Eğitim Müdürlüğü Yay., 1974s. 7; İslam Ansiklopedisi, Yaşar Yücel, İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993, “Candaroğulları”, maddesi, s. 149.

²³ Faruk Çoban, “H. 1288 (M. 1871) Ve H. 1317 (M. 1899) Tarihli Kastamonu Vilayeti Sâlnâmeleri’nin Transkripsiyon Ve Değerlendirmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2006. s. 463- 464.

²⁴ Said, *Türkiye’nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası*, s. 33.

²⁵ Ünal, “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası”, s. 801.

²⁶ Mehmet Said, “Ziraat Niçin Terakki Edemiyor”, *Sinop Gazetesi*, 24 Temmuz 1922, s. 7.

Tarım ve hayvancılık önemli bir geçim kaynağı olmakla birlikte sahip olduğu ormanlarından elde edilen ürünler Sinop'un ihraç malları arasında önemli bir yere sahipti. XX. yüzyılın başlarında Sinop'un en önemli ihraç malları arasında yer alan kereste İstanbul, Samsun ve Trabzon gibi şehirlere ihraç ediliyordu. Hatta Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, Sinop'tan İskenderiye, Marsilya gibi merkezlere kereste ihracatı yapılıyordu. Keresteden başka bilhassa Rusya ve İstanbul'a büyük miktarda odun ihracatı yapılmaktaydı. 1920'lerde Sinop'ta 2 kereste fabrikası, 35 kadar adi su hızarı ve kereste ihracatına müsait iskeleler bulunuyordu. Bunların yanı sıra, Boyabat ve Gerze'de de kereste fabrikaları, Sinop'ta 4 un fabrikası, 48 adi un değirmeni, Boyabat'ta un fabrikaları mevcuttu. Ayrıca Sinop'ta az sayıda da olsa iktisadi hayata katkısı olan madenler de vardı.²⁷

Sinop'ta daha önceki yıllarda oldukça yoğun bir şekilde faaliyet gösteren mesleklerden kuyumculuk, sedef işlemeciliği gibi meslekler 1920'li yıllara gelindiğinde yok olmaya yüz tutmuştur. Birçok meslek yok olmaya yüz tutmuş olmasına rağmen, gelişme gösteren balıkçılık Sinop halkı için gelir getirici bir meslek halindeydi. Balık çeşitlerinden yapılan salamura ve balık yağı işi, halkın gelir kalemleri arasında hatırı sayılır bir yere sahipti. Sinop'ta terzilik ve kunduracılık Gerze ve Boyabat kazalarında yemenicilik meslekleri yaygındı.

1920'lerde Sinop'un nüfusunun etnik olarak %87,4'ü Türklerden oluşmaktaydı. İnanç olarak bakıldığında ise nüfusun %93,1'i Müslüman, %6,9'u Hıristiyan'dı. Müslümanların %94'ü Türk, %3,1'i Çerkez, %2,7'si Gürcü, %0,6'sı Abaza ve %0,6'sı Kürt'tü. Müslüman Türklerin Sinop'un yerli halkından olduğu, diğer etnik unsurların Türklerden daha sonra bölgeye gelip yerleştikleri bilinmektedir. Sinop'taki Rumların önemli bir kısmı Karaman ve Kayseri taraflarından Gürcü, Abaza ve Çerkezlerin tamamı ise 1877/1878 Türk-Rus Savaşı sırasında Kafkasya'dan Sinop'a göç etmiştir.²⁸

2.3. Bölgenin Stratejik Önemi

Tarihin en eski dönemlerinden itibaren gerek denizalanı gerek bu alan çevresindeki kara parçası üzerinde büyük çekişmelerin yaşandığı Karadeniz ve Karadeniz Bölgesi, Avrupa ve Asya kıtalarının ortasında yer alan konumuyla stratejik bir öneme sahiptir.²⁹ Karadeniz, Avrupa'yı Asya'ya ve Rusya'yı Orta Doğu'ya bağlayan stratejik konumuyla büyük devletlerin hâkim olmak istedikleri bir alan olmuştur.³⁰ Bölgenin en eski yerleşim alanlarından biri olan Sinop, yarımadanın karaya bağlandığı berzah üzerinde yer almasından dolayı tarih boyunca önemli bir coğrafi ve stratejik konuma sahip olmuştur.

²⁷ Said, *Türkiye'nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası*, s. 13-15.

²⁸ Said, *Türkiye'nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası*, s. 27-29.

²⁹ Bahadır Bumin Özarlan, "Soğuk Savaş Sonrası Karadeniz'de Güvenlik Politikaları ve Türk-Rus İlişkileri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/1, (2012), s.136.

³⁰ Hatem Cebbarlı, "Rusya'nın Karadeniz'de Güvenlik Politikası", Giresun: *III. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu*, 2010, s.159.

Derin ve gemilerin demirlemesine elverişli, rüzgârlara karşı korunaklı iki limanı ile Karadeniz'de doğal limana sahip tek şehir olma özelliği, Sinop'u Anadolu'nun kuzey bölgesinde tarihin hemen her döneminde önemli kılmıştır.³¹

Mondros Mütarekesi hükümleri, Türk deniz gücünü tamamen tasfiye ederken, Türk limanları ve suyollarını da İtilaf devletleri kontrol ve işgaline bırakmıştır.³² Türk İstiklal Mücadelesinin ikmalî için Karadeniz stratejik bir öneme sahipti. Millî Mücadele'nin başlarından itibaren kilit bölge olarak dikkati çeken Kastamonu ve çevresi, Batı Cephesi'nde mücadelenin yoğunlaşmasıyla birlikte daha da önemli hale gelmiştir. İtilaf devletlerine ve Yunan Kralı Konstantin'e verilen raporlarda, Ankara'nın ele geçirilebilmesi için Karadeniz ikmal yolunun kesilmesi gerektiği bildirilmiştir.³³ Bütün engelleme çabalarına rağmen İstiklal Harbinin en önemli lojistik hattı Sinop'un da içinde yer aldığı Karadeniz liman ve iskeleleri olmuştur. Kimi zaman Rusya'dan temin edilen silah ve cephanenin kimi zaman İstanbul'da baskınlarla ele geçirilen askerî malzemenin kimi zaman da mücadeleye katılmak isteyen gönüllülerin Anadolu'ya taşınmasında Sinop liman ve iskeleleri önemli görevler ifâ etmiştir.

3. İtilaf Devletlerinin Arama, Abluka, Kontrol ve Yıldırma Amaçlı Faaliyetleri

3.1. İngilizlerin Faaliyetleri

1838 Ticaret Sözleşmesi ve 1839 Tanzimat Fermanı sonrası Anadolu'daki gelişmeleri büyük bir dikkatle takip eden İngiltere, Sinop ve havalisine dair önemli çalışmalar yapmıştır.³⁴ Bölgedeki menfaatlerini korumak ve genişletmek niyetinde olan İngiltere, Mondros Mütarekesi'nden sonra Ermeni ve Pontus konuları ile de yakından ilgilenmeye başlamıştır.³⁵ İngilizler 1919 yılı Ocak ayı başından itibaren Sinop havalisinde faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 13 Ocak 1919 tarihinde İngiliz ve Fransız askerleri, sahillerde mütareke hükümlerinin tam olarak uygulanıp uygulanmadığını kontrol etme bahanesiyle Sinop'ta karaya çıkmıştır.³⁶ Ülkenin diğer bölgelerinde olduğu gibi Sinop'ta da İttihatçıların kamu görevlerinden uzaklaştırılması ve silahsızlanma faaliyetleriyle ilgilenen İngilizler, bu hususlarda bölgede yaşayan azınlıklardan büyük destek almaktaydı.³⁷ İngilizler, Sinop'ta bulunan Preveze Gambotu'nu ve Köy Bekçileri Teşkilatını yakından takip ediyordu. Mondros Mütarekesi kararlarına göre sadece bekçi teşkilatının silah bulundurmasına izin verildiğinden, bu teşkilatı tamamen kontrol altına almak istiyorlardı. 1919 Temmuz ayı ortalarında Samsun'dan Sinop'a gelen İngiliz

³¹ Said, *Türkiye'nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası*, s. 51.

³² Alptekin Müderrisoğlu, *İstiklal Savaşının Mali Kaynakları*, İstanbul: TTK. Yayınları, 1988, s. 97.

³³ Nurettin Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, İstanbul: Gün Basımevi, 1955, s. 241.

³⁴ K. Tuncer Çağlayan, "İngiliz Konsolosluk Belgelerinde Sinop (1841-1842)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 18, (2015), s. 50-58.

³⁵ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 38.

³⁶ BOA, DH, EUM, ADL., 49 / 46, 10 Rebiyülahir 1337.

³⁷ Rahmi Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2001, s. 197

komiserlerinden Binbaşı Smith ile Yüzbaşı Sılayt, Köy Bekçileri Teşkilatını kontrol etmişlerdir. Aynı gün Sinoplu Rumlarla da görüşen İngiliz komiserler, tahliye ettirmek için, Sinop Hapishanesin'de Rum, Ermeni veya İngiliz emellerine hizmet eden mahkûm olup olmadığını araştırmışlardır.³⁸

Samsun'da bulunan İngiliz Kontrol Subayı Perring, faaliyetlerinden rahatsız olduğu Samsun eski mebusu Osman Bey'i İstanbul'a göndermek üzere bir İngiliz vapuru ile yola çıkarmış. 4 Ağustos 1919'da Sinop'a gelen vapurdan bir fırsatını bularak karaya çıkan Osman Bey, yanında bir polis memuru ile birlikte Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Bey'in makamına giderek durumu anlatmış ve kendisini korumasını istemiştir.³⁹ Osman Bey'in anlattıkları karşısında müteessir olan Mazhar Tevfik Bey, Sinop'un ileri gelenleri ile makamında yaptıkları görüşmeden sonra Osman Bey'i teslim etmemeye karar vermiştir.⁴⁰ Tevfik Bey bunu yaparken İngilizleri kızdırmamak için bir plan yapmıştır. Osman Bey'in seyahatine devam edemeyecek kadar hasta olduğuna dair bir rapor temin edilmiş, refakatinde bulunan polis memuruna sıhhati tam olarak yerine gelince gönderileceğine dair bir yazı verilerek Samsun'a geri gönderilmiştir.

Osman Bey'i İngilizlerin elinden kurtaran Mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey, durumu derhal şifreli telgrafla Mustafa Kemal Paşa'ya, İstanbul'da Dâhiliye Nezareti'ne ve Kastamonu Valiliği'ne bildirmiştir. Dâhiliye Nazırı Adil Bey ve Kastamonu Valiliği, bu gibi işlere karışılmamasını ve Osman Bey'in derhal mahfuzen yola çıkarılması talimatını vermiştir. Mustafa Kemal Paşa ise Sinop Mutasarrıflığı'nın Osman Bey konusundaki hareketini doğru bulmuş ve takdir etmiştir. Osman Bey'in Sinop'ta alıkonulmasından birkaç gün sonra olayı araştırmak üzere Dâhiliye Nezareti müdürlerinden Münir Bey ve Samsun İngiliz Mümessili Yüzbaşı Solter yanlarında bir Ermeni tercümanla Sinop'a gelmiştir. Mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey makamında kabul ettiği heyette yer alan Solter'e Osman Bey'in hasta olduğuna sıhhatine kavuşmasından sonra sevk edileceğine dair bir yazı imzalayarak vermiştir. Bunun üzerine İngiliz Yüzbaşı Solter ve yanında bulunanlar gambotla Sinop'tan hareketle Samsun'a gitmiştir.⁴¹ Mustafa Kemal Paşa 15 Ağustos 1919 tarihinde Sinop Mutasarrıflığı'na çektiği telgrafta, Osman Bey'in İstanbul'a gitmesinin kesinlikle doğru olmadığını, kendisinin yanına gelmek üzere hemen Sivas'a hareket etmesini istemiştir.⁴²

Osman Bey'in, Mustafa Kemal Paşa'nın bu emrine uyarak Sivas'a gönderilmesi amacıyla bir plan yapılmıştır. Yapılan plan gereğince o sırada Sinop Limanı'na gelen küçük Amasya Vapuru süvarisi ile görüşülerek Osman Bey ve kendisine muhafız tayin edilen polis

³⁸ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 39-40.

³⁹ Efe, *Sinop Tarihi*, s.124-125.

⁴⁰ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 50; Hüseyin Hilmi Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", *Vakit Gazetesi*, (4 Eylül 1952), s. 3.

⁴¹ Efe, *Sinop Tarihi*, s. 125-127.

⁴² Atatürk'ün *Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Haz., Ali Sevim, İzzet Öztoprak, Mehmet Akif Tural, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2005, s. 61; Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 52; Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (5 Eylül 1952), s. 3.

memuru Şükrü Efendi bu vapurla İstanbul'a hareket etmiş gibi gösterilmiştir. Hakikatte ise Osman Bey, o gece muhafızı ile birlikte kara yoluyla Sivas'a hareket etmiştir. Dâhiliye Nezaretine, Kastamonu Valiliğine ve Samsun İngiliz Mümessilliğine Osman Bey'in bir muhafız eşliğinde Amasya Vapuru'yla İstanbul'a sevk edildiği bildirilmiştir. Mustafa Kemal ve Ali Fuat paşalara da Osman Bey'in Sivas'a gitmek üzere Sinop'tan hareket ettiği şifre telgrafla bildirilmiştir.

Osman Bey'in Sinop'ta ellerinden kaçırılmasını hazmedemeyen İngilizler, iki Amerikan savaş gemisi ile 7 Eylül 1919 tarihinde Sinop Limanı'na gelmiştir. Gemiden karaya çıkan İngiliz Yüzbaşı Solter ve adamları, önce eski Rus Konsoloslukuna gitmiş ve konsolosluğun bayrak direğine İngiliz bayrağı çekmiş, sonra da Sinop Hükûmet Binası'na gelmişlerdir.⁴³ 8 Eylül 1919 günü -Kurban Bayramı- sabahı Yüzbaşı Solter, Mazhar Tevfik Bey'in evine gitmiş ve onu tutuklamak istemiştir. Mazhar Tevfik Bey bir yolunu bulup yakalanmadan evden kaçmayı başarmıştır.⁴⁴ Mutasarrıfı evde bulamayınca Hükûmet konağına giden İngiliz Yüzbaşı Solter ve adamları, Mutasarrıflık odasının kapısının açılmasını dahi beklemeden kapıyı kırıp içeri girmişlerdir. İçeri girer girmez bir süpürge sopasına İngiliz bayrağı bağlayarak Hükûmet binasının penceresinden dışarı sarkıtılmışlardır.⁴⁵

Mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey, yaşananlar üzerine Sinop'un ileri gelenleriyle bir toplantı yapmıştır. Toplantı sonunda halka; "İngilizler Hükûmet konağını bastılar, penceresine İngiliz bayrağı astılar, mavzeri çiftesi olan alsın, Hükûmet konağının önünde toplansın" çağrıları yapılmıştır. Bunu duyan halk, silahlı-silahsız, çoluk-çocuk koca bir kalabalık, gruplar halinde Hükûmet konağının önünde toplanmıştır. Bina etrafında toplanan halkın içinde silahlı kimseleri görünce korkmaya başlayan Solter, yanına çağırttığı Belediye Başkanı Rasim Bey'e bayram şenliğine iştirak için bayrak çektiklerini söylemiştir. Bunun üzerine Rasim Bey, "halk gittikçe coşuyor sonra başınıza bir şey gelirse benden kabahat gitti, şu bayrağı şuradan kaldırın" diye kendisini ihtar edince, Solter bayrağı içeriye almak zorunda kalmıştır. Halkın harekete geçmesi ile Hükûmet binasına İngiliz bayrağı çekilmesi olayı fazla büyümeden önlenmiştir.⁴⁶

İngilizlerin Sinop'ta arama ve kontrol faaliyetleri aralıksız devam etmiştir. 29 Şubat 1920'de Sinop'tan Dâhiliye Nezareti'ne, Gardinar adlı bir İngiliz gemisinin Sinop Limanı'na geldiği, gemi kumandanlarının karaya çıkarak Hükûmet binasını ziyaret ettikleri, ziyaretten sonra geminin İnebolu yönünde hareket ettiği bildirilmiştir.⁴⁷ 3 Mart 1920 tarihinde XX. Kolordu Kumandan Vekili Mahmut tarafından Harbiye Nezareti'ne, bir İngiliz gambotunun Sinop kıyılarında dikkat çekici şekilde dolaştığı bildirilmiştir.

⁴³ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (5 Eylül 1952), s. 3-4; Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s.53; Dikmen, *İstiklal Savaşı'nda Sinop*, s. 22-24.

⁴⁴ Kamil Erdaha, *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975, s. 214.

⁴⁵ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (6 Eylül 1952), s. 3.

⁴⁶ Dikmen, *İstiklal Savaşı'nda Sinop*, s. 35-36; Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (6 Eylül 1952), s. 3.

⁴⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ., 33 / 62, 9 Cemaziyelahir 1338.

Aynı raporda ele geçirilen bazı mektuplardan Pontus hayali peşinde koşan Rum cemiyetinin Sinop ve İnebolu'da teşkilat kurmak için uğraştığı bilgisine ulaşıldığı ifade edilerek buna karşı tedbir alınması istenmiştir.⁴⁸ Bu rapor üzerine 8 Mart 1920 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Kastamonu Valiliği'ne İngilizlerin bölgedeki faaliyetlerine karşı teyakuzda olunması, huzur ve sükûnun bozulmasına fırsat verilmemesi talimatını vermiştir.⁴⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra İngilizler, Batı Cephesine Karadeniz yoluyla silah ve cephane sevkiyatı yapılmasını önlemek için bölgede kontrol ve abluka faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Samsun'u merkez olarak kullanan İngiliz gemileri sık sık Sinop'a da uğramaya, karaya asker çıkararak, yerel Hükûmet yetkilileri ile görüşmeye, kontrollerde bulunmaya ve yerli Rumlardan bilgi toplamaya ağırlık vermiştir.⁵⁰ Millî Harekete karşı yıkıcı propaganda faaliyetlerine de başvuran İngilizler, 1920 yılı Ağustos ayından itibaren sahil kasabalarına halkı Millî Harekete karşı mücadeleye çağırın bildirimler atmaya başlamıştır. Nitekim 25 Ağustos 1920'de Sinop şehri üzerine halkı Millî Harekete karşı kışkırtan bildirimler atılmıştır.⁵¹ İngilizler, 1920 yılı ortalarından itibaren Sinop havalisindeki politikalarını her türlü desteği verdikleri, insani yardım adı altında silah ve cephane taşıdıkları gayrimüslimler üzerinden yürütmeye ağırlık vermiştir. 1921 yılı başlarına gelindiğinde, İstanbul ve Rusya'dan Anadolu'ya getirilen yardımları engellemek için Karadeniz ve Boğazlardaki Türk vapurlarına karşı amansız bir karakol faaliyetine girişmiştir. 1921 yılı Mart ayı sonlarında Yunanistan'ın Türk kıyılarında resmen abluka uygulamaya başlamasıyla, Yunanlılara da destek vermeye başlamıştır.⁵²

İngilizler Karadeniz'deki abluka faaliyetlerini sadece denizden yürütmüyor, havadan da uçakları ile zaman zaman keşif uçuşlarını tekrarlayarak sıkı bir abluka uyguluyorlardı. 1921 yılı Mart ayının son günlerinde Sinop'a gelen bir İngiliz uçak gemisinden havalanan bir uçak, on beş dakika kadar Sinop üstünde keşif uçuşu yaptıktan sonra doğuya doğru gitmiş, on beş dakika sonra tekrar Sinop semalarında görülen uçak, İncefener üstünde bir süre uçtukten sonra gözden kaybolmuştur.⁵³

1921 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında İngiliz muhripleri Karadeniz sahillerinde daha sık görülmeye başlanmıştır. 28 Temmuz 1921'de F-49 ve F-21 markalı iki İngiliz muhribi Sinop'a gelerek limana demirlemiştir. Muhrip personelleri Sinop'ta karaya çıkmak için Mutasarrıftan izin istemiş, kendilerine karaya çıkış izni verilmeyince geceyi limanda geçirmişlerdir. Maksatları Sinop yarımadasındaki gözetleme istasyonunu tahrip etmek olan bu destroyerler, 29 Temmuz sabahı Sinop Limanı'ndan hareket ederek doğuya

⁴⁸ HTVD., 11/40, Haziran Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1962, No: 95.

⁴⁹ BOA, DH, ŞFR., 108 / 38, 17 Cemaziyelahir 1338.

⁵⁰ İsmail Kayabalı ve Cemender Arslanoğlu, "Denizler ve Türkiye", *Türk Kültürü*, 129, (1973), s. 740.

⁵¹ Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, s. 212.

⁵² Figen Atabey, *Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Millî Mücadele Dönemi)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006, s. 105.

⁵³ Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, s. 219.

doğru gitmişlerdir.⁵⁴ Ağustos ayı içerisinde de Karadeniz'deki faaliyetlerine devam eden İngilizler, 18 Ağustos 1921 günü Sinop açıklarında bir yelkenliyi batırmışlardır. 28 Ağustos 1921 tarihinde saat 10.00'da Sinop Limanı'na gelen İngiliz gemisinden küçük rütbede bir subay iskeleye çıkarak mevki komutanı ve mutasarrıfla görüşmek istediklerini bildirmiştir. İsteklerinin kabul edilmemesi üzerine, bu sefer de erzak ihtiyaçları olduğunu, bunu temin için karaya çıkmak istediklerini beyan etmişlerdir. Mahalli hükûmetin ihtiyaçlarının kendileri tarafından temin edileceği, dolayısıyla ihtiyaçları olan erzakın listesini göndermelerini istemesi üzerine İngilizler, Sinop Limanı'nı terk etmişlerdir.⁵⁵

3.2. Yunanlıların Faaliyetleri

Tarihi hedeflerinden biri Pontus devleti kurmak olan Yunanlılar, bu hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla 1919 yılı Mayıs ayından itibaren Karadeniz'de yoğun bir şekilde arama ve abluka faaliyetlerine giriştiler. Yunan donanmasına ait gemiler Karadeniz'de gördükleri Türk gemilerini aramaya, bazı limanları ve şehirleri bombalamaya başladılar.⁵⁶ Millî Mücadele hareketinin güçlenmesi ve bazı başarılar kazanması ile birlikte, Karadeniz'de kontrol faaliyetinde bulunan İtilaf devletleri gemilerinin yerini Yunan gemileri almıştır. İnönü'de kazanılan zaferden sonra Karadeniz sahillerindeki kontrol ve ablukayı şiddetlendiren Yunanlılar, 26 Mart 1921'de Türk sahillerine resmen abluka ilan etmişlerdir. Yunanlılar, Türklere Sevr'i kabul ettirebilmek için Batı Anadolu'da başlattıkları taarruzu Karadeniz kıyılarında da sürdürüyorlardı. Karadeniz üzerinden Anadolu'ya yapılacak yardımlar Yunan donanmasına ait Kılış ve Averof gibi muhrip ve zırhlı kruvazörler tarafından engellemeye çalışılıyordu. Bilhassa Kütahya, Eskişehir ve Sakarya muharebeleri sırasında ve onu takip eden günlerde Karadeniz'de Yunan ablukası şiddetlenmiş, birçok limanımız bombardımana tutulmuştur. 1921 yılının ilk altı ayında, Yunan gemilerinin Sinop'taki faaliyetleri şu şekilde olmuştur:

2 Nisan'da bir Yunan muhribi Sinop civarında yelkenlileri kontrol etmiş, Tella Muhribi Küllük, Gökabat civarında keşif faaliyetinde bulunmuştur.⁵⁷ 1921 yılı Temmuz ayında Yunan donanmasına ait savaş gemilerinin Karadeniz kıyılarındaki taarruz hareketleri sıklaşmıştır. Karadeniz'de seyreden 3 muhripten oluşan bir Yunan filosu, 12 Temmuz'da Kızıllırmak ve Sinop önlerinde harekât yapmıştır. 18 Temmuz'da da bir Yunan muhribi Sinop önlerinde bir Türk yelkenlisini kontrol ettikten sonra batırmıştır. 21 Temmuz'da Trabzon'dan dönen bir Yunan filosu, Sinop Gözetleme İstasyonu'nu bombardıman ettikten bir gün sonra Sinop Gözetleme İstasyonu, silahlı bir nakliye gemisi ve bir torpido

⁵⁴ Emrullah Nutku, "Arap Sudi", *Yakın Tarihimiz*, III/34 (1962), s. 250; Mithat Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1946, s. 65.

⁵⁵ Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, s.68.

⁵⁶ Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, s. 113.

⁵⁷ Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, s. 53; Mesut Çapa, "Karadeniz'de Yunan Gemilerinin Faaliyetleri ve Trabzon Üzerindeki Etkileri", *Askeri Tarih Bülteni*, 22/42 (1997), s. 84.

tarafından tekrar bombalanmıştır. 24 Temmuz'da da Kalkış Zirhlisi yanında bir muavin kruvazör ve muhrip olduğu halde, Amasra'dan Sinop'a kadar sahili taramıştır. Bu filodan bir muhrip 26 Temmuz'da Sinop Gözetleme İstasyonu'nu tekrar bombardımana tutmuştur.⁵⁸ 17 Ağustos 1921'de Yunan donanmasına ait muhripler Gerze'deki kayıklara ateş açmış, bu sırada kıyıya düşen mermiler üç çocuk ve bir kadının ölümüne sebep olmuştur. 19 Ağustos 1921'de bir Yunan torpidosu ile bir nakliye gemisinden oluşan grup tarafından, Sinop'un batı bölgelerine yedi mermi atılmıştır.⁵⁹ Yunan donanması, en büyük birliği Kalkış grubu olmak üzere birkaç filo ile 1921 yılı içinde çok ciddi ve devamlı faaliyette bulunmasına rağmen, Anadolu'ya yapılan silah ve teçizat nakline engel olamamıştır.⁶⁰

1922 Yılı Mart ayından itibaren Karadeniz'de arama ve abluka faaliyetlerine yeniden başlayan Yunan gemileri, 16 Mart'ta Sinop açıklarında görülmüştür. 8 Haziran 1922'de Sinop açıklarında görülen Yunan gemileri, aynı gün Ayancık Limanı'na gelerek, bir motor ve bir yelkenliyi alıp götürmüş, ayrıca iki mavnaya makineli tüfek ateşi açmışlardır. 10 Haziran'da da Sovyet bandıralı Donai Vapuru Sinop açıklarında Avarof tarafından kontrol edilmiştir. 12 Haziran'da Yunan nakliye ve torpidosundan oluşan grup Akliman ve Amsiroz'u aramıştır. Bu grup daha sonra Ayancık mıntıkasında bulunan deniz vasıtalarında arama yapmıştır.⁶¹ Yunan gemileri, 1922 Temmuz ayında, arama ve abluka faaliyetlerine devam etmiştir. 1922 Yılı Ağustos ayından itibaren Yunan ablukası iyice gevşemiş ve Büyük Zaferden sonra tamamen sona ermiştir. Bundan sonra Yunan gemilerinin Sinop ve çevresinde hiçbir faaliyeti gözlenmemiş, hatta Pontus devleti kurmak için kışkırttıkları Pontusçu Rumları bile almaya gelememişlerdir.⁶²

3.3. Fransızların Faaliyetleri

Fransızların Sinop'a ilgileri 25 Haziran 1802 tarihinde imzalanan Osmanlı-Fransız antlaşmasından hemen sonra başlamıştır. Fransa Osmanlı topraklarında elçilikler açma hakkı elde edince, ilk elçiliklerden birini 1803'te Sinop'ta açmıştır.⁶³ Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Fransızlar, menfaatlerini korumak bahanesi ile Sinop'la ilgilenmeye başlamıştır. Karadeniz Bölgesi'nde çok fazla etkili olmayan Fransa, Zonguldak'taki Rumlarla dayanışma içine girdikten sonra, Sinop'taki Katolik Kilisesi'ni bahane ederek, burada bulunan Rumlarla da ilişki kurma çabası içine girmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında Hükûmetçe el konularak Dârü'l-muallimîn'e verilen kiliseye ait binalar, Mütarekeden sonra Dârü'l-muallimîn'den alınarak Katolik olan Reji Müdürü'nün idaresine verilmiştir. Binalara ait suyun başka tarafa akıtıldığı iddiası ile yapılan şikâyet

⁵⁸ Nutku, "Arap Sudi", s. 250; Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 353.

⁵⁹ Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, s. 141.

⁶⁰ Cemender Arslanoğlu ve İsmail Kayabalı, "İstiklal Harbinin Deniz Cepheleri", *Türk Kültürü*, 179 (1973), s. 739.

⁶¹ Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, s. 100.

⁶² Efe, *Sinop Tarihi*, s.137.

⁶³ Özgür Yılmaz, "Güney Karadeniz'de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsolosluğu (1803-1809)", *Cahiers Balkaniques*,42 (2014), s. 2-8.

üzerine Fransızlar, bu işi bir mesele haline getirip sık sık Sinop'a uğramaya başlamışlardır. Bu durumdan rahatsızlık duyan Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Bey, 5-6 Temmuz 1919 tarihli telgrafla Kastamonu Valiliği'ne bir subay ve on sivil Yunanlı ile üç Fransız subayın Ukrayna bandıralı bir vapur ile Sinop'a geldiğini bildirmiştir. Heyetin Yunan Kızılhaç Hastanesi'ni ziyaret ettiğini, sonra da Sinop Cezaevi'nde Rum ve Ermeni tutuklu olup olmadığını kontrol ettikten sonra Samsun'a gittiklerini söylemiştir.⁶⁴

Fransızlar, 31 Temmuz 1919 tarihinden itibaren Sinop'ta keşif gezilerine çıkmaya başlamışlardır. Katolik Kilisesi ve azınlıkların durumlarını kontrol etmek amacıyla Sinop'a gelen Fransız gambotunda bulunan bir Fransız subayı ile iki rahip Reji Müdürü ile görüştüktan sonra Katolik Kilisesi ve mektebinde inceleme yapmıştır. İnceleme sonunda bazı azınlık şikâyetlerini dile getiren heyet, Türk idarecilerden bunların düzeltilmesi için isteklerde bulunmuştur. Heyet daha sonra savaş gemisi ile İstanbul'a gitmek üzere Sinop'tan ayrılmıştır. Fransız heyetinin İstanbul'a verdiği rapor üzerine 30 Ağustos 1919 tarihinde Samsun'dan Sinop'a gelen bir Fransız gambotundan iki rahip ve bir Fransız zabıt karaya çıkmış, Katolik Kilise Vekili ve Reji Müdürü Meji Efendi ile görüşmüşlerdir. 1919 yılı sonuna kadar Fransızların Zonguldak ve Sinop'tan başka Karadeniz kıyılarında önemli bir hareketi olmamıştır. 24 Ağustos 1920'de İnebolu önlerinden Sinop'a doğru seyreden bir Fransız uçak gemisi görülmüştür. 30 Ekim 1920'de Cezayir adındaki bir Fransız torpidosu Sinop'a gelmiş, Preveze Gambotunun silah ve asker durumu hakkında bilgi almış, kıyıya iki asker çıkarıp yiyecek aldıktan sonra Sinop'tan ayrılmıştır. 1921 yılı boyunca Karadeniz kıyılarında nadiren görülen Fransız gemileri, Sinop ve Samsun gibi limanlara ya kötü havalarda sığınmak amacıyla ya da bazı ihtiyaçlarını karşılamak için gelmişlerdir. Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Fransa Türklerle iyi ilişkiler kurma düşüncesiyle, Karadeniz'deki faaliyetlerini düşmanca bir noktaya taşımamaya özen göstermiştir.⁶⁵

3.4. Türk Hükûmeti'nin İtilaf devletleri Faaliyetlerine Karşı Aldığı Tedbirler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, Karadeniz kıyı şehir ve limanlarında bulunan Mevki Kumandanlıkları, Polis Teşkilatı temsilcileri, istihbarat subaylıkları vasıtasıyla İtilaf devletlerinin bölgedeki yıkıcı-bölücü faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Karadeniz Bölgesi'nden Anadolu'ya düşman girişlerini engellemek amacıyla Karadeniz kıyı şeridi bölümlere ayrılarak Mevki Kumandanlıkları şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Yapılan taksimata Sinop havalisi beşinci ve altıncı kısım içinde yer almıştır. Beşinci kısım: Kerempe-Ayancık arası, İnebolu Mevkii Kumandanlığına, altıncı kısım: Ayancık-Gerze dâhil, Sinop Mevkii Kumandanlığı'na bağlanmıştır. 1920 yılı sonlarına doğru, Karadeniz'de İtilaf devletlerinin faaliyetlerinin artması üzerine, TBMM Hükûmeti daha sıkı tedbirler almıştır.

⁶⁴ Doğanay, Millî Mücadele'de Karadeniz, s. 71-72.

⁶⁵ Efe, *Sinop Tarihi*, s.139-140.

Karadeniz'den küçük kayık ve motorlarla karaya çıkmak isteyen İngiliz casuslarının tespit edilmiştir. Bu dönemde Millî Mücadele karşıtı propagandaların kamuoyunda etkili olmaya başladığı görülmüştür. Rusya ile Anadolu kıyıları arasında silah kaçakçılığı yapanlar tespit edilmiştir. Hükûmet bu olumsuzlukları bertaraf edebilmek için Sinop-İnebolu-Ereğli limanları arasında birkaç motor bulundurulmasının gerekli olduğunu Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne bildirmiştir.⁶⁶ Bu sırada sahillerdeki emniyet ve gözcülük gibi denizle ilgili faaliyetler, liman reislikleri tarafından yapılıyordu. Ancak, İtilaf devletlerinin artan faaliyetleri karşısında liman reisliklerinin yetersizliğinin görülmesi üzerine, Erkânı Harbiye-i Umumiye Reis Vekili Fevzi imzası ile Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne 15.06.1921 tarihinde bir tezkere gönderilmiştir. Tezkerede Karadeniz'de faaliyet gösteren düşman gemilerinin daha esaslı bir şekilde takip edilmesi amacıyla Karadeniz'in münasip noktalarında gözetleme istasyonlarının kurulması istenmiştir. Bu talep doğrultusunda Sinop İnceburun'da bir gözetleme istasyonu kurulmuştur.⁶⁷ Denizlerdeki düşman faaliyetleri, gözetleme istasyonları vasıtası ile kontrol edilirken, bölgede bağımsız bir Pontus devleti kurma hayaliyle propaganda ve çetecilik hareketine girişen Rumların, casusluk ve yıkıcı propaganda faaliyetlerine karşı tedbir almak, Türk Milleti'nin moralini yükseltmek amacıyla da 1920 yılının Temmuz ayı ortasında Askerî Polis Teşkilatı kurulmuştur. Sinop'ta kurulan Askerî Polis Teşkilatı'nın şubesi, ikinci sınıf şubeler arasında yer almaktaydı.⁶⁸

4. Yıkıcı-Bölücü Faaliyetler ve Asayiş Sorunları

4.1. Pontusçuluk Fikri ve Pontusçu Cemiyetlerin Kurulması

Pontusçuluk fikri Yunanistan'ın Makedonya (Trakya), Adalar, Ege Bölgesi ve Karadeniz sahillerinde Pontus devleti kurma hayalleri ile ortaya çıkmıştır.⁶⁹ Bu fikir sonraki dönemlerde Yunanistan'ın Megola İdea'sının bir parçası haline gelmiştir. Rumlar tarafından Pontus hayalinin gerçekleştirilebilmesi için Osmanlı İmparatorluğu içinde çeşitli cemiyetler kurulmuştur.⁷⁰ Yunanistan ve ABD'nin de yardımıyla Pontus Cemiyeti adıyla ilk Pontusçu kuruluş, 1904'de Rum asıllı ABD'li bir papaz olan Klematyos liderliğinde İnebolu'da gerçekleştirilmiştir. Aynı tarihlerde, Merzifon-Amerikan Koleji'nde de Rum İrfan Kulübü ve Pontus Kulübü adında iki kulüp kurulmuştur. Daha sonra bunlara musiki kısmı eklenerek Pontus Cemiyeti adı altında bir dernek meydan getirilmiştir. Bu ilk gizli dernek Sinop'un da içinde bulunduğu Karadeniz şehirlerinde

⁶⁶ Türkler, Rahmi Doğanay, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, "Millî Mücadele'nin Deniz Cephesi", s.342- 343.

⁶⁷ Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, s. 52-53.

⁶⁸ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984, s.179-180; Hamit Pehlivanlı, *Askerî Polis Teşkilatı (Kurtuluş Savaşı İstihbaratında)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1992, s.14, 52.

⁶⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)*, İstanbul: 1995, s. 394.

⁷⁰ Rahmi Doğanay, "Millî Mücadele Döneminde İtilaf devletlerinin Pontusçu Faaliyetlere Yaklaşımı", *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 3/3 (2007), s.59-60.

yapılacak büyük ve geniş teşkilatın temelini oluşturmuştur.⁷¹ Bizans'ı yeniden diriltme hülyasında olan Yunanistan ile Karadeniz Bölgesi'nde tütün ticareti ve misyonerlik faaliyetlerinde bulunan ABD'nin teşvik ve himayesinde 1908 yılında Müdafaa-i Meşruta adı altında bütün Anadolu'yu içine alan silahlanmış bir teşkilat meydana getirilmiştir. Bu ihtilal derneğinin Samsun Metropolithanesi'nde ele geçirilen tüzüğüne göre, Sinop'la birlikte Ünye, Fatsa, Kırşehir, Kavak, İnebolu, Havza, Çarşamba, Bafra, Kayseri, Ürgüp ve Tokat'ta şubeleri bulunmaktaydı.⁷²

Pontus'u gerçekleştirmek üzere, Merzifon Amerikan Koleji'nin desteğiyle kurulan Pontus Cemiyeti, I. Dünya Savaşı bitmeden Karadeniz'de Yunan egemenliğini sağlamak için gerekli altyapıyı oluşturma çalışmasına başlamıştır. Pontus Cemiyeti'nin yanı sıra Mavri Mira Cemiyeti, Rum Patrikhanesi ve Rum Muhacirun Komisyonu da, Pontus Devleti'nin gerçekleştirilmesi için büyük çaba harcıyordu.⁷³ Karadeniz Bölgesi'ne Rum göçmenler taşıyarak nüfusu artırmaya hizmet etmek üzere kurulan bir başka cemiyet ise başkanlığını Samsun Metropolit Vekili Eftimos Zilos'un yaptığı Rum Göçmenleri Cemiyeti'di. Cemiyet, bölgeye Anadolu'nun en uzak yerlerinden veya Rusya'dan göçmenler getirip yerleştirmekteydi.⁷⁴ I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, kendilerini eski Pontus Krallığı'nın varisi olarak gören Trabzon Rumları, Metropolit Chrysanthos önderliğinde Karadeniz Bölgesi'nde bir Pontus devleti kurulması için propaganda faaliyetlerine başlamıştır. Bu çerçevede Avrupa'nın çeşitli ülkelerine heyetler gönderilmiştir.⁷⁵

4.1.1. Mütareke ve Millî Mücadele Yıllarında Pontusçu Faaliyetler

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi üzerine Pontus Teşkilatı, Batum, Sohum, İstanbul gibi şehirlerde çalışmalarına hız vermiştir. Rumlar, Ethniki Hetairia Cemiyeti propagandacıları ve Merzifon Amerikan Koleji tarafından yetiştirilen militanlar bağımsız bir Pontus Hükûmeti kurma çalışmasına başlamıştır.⁷⁶ Karadeniz Bölgesi'ndeki Pontusçuluk hareketinin faaliyetlerini Amasya Metropolitleri Yermanos ve Samsun'da Tokomanidis öncülük etmekteydi.⁷⁷ Uzun zamandır hazırlık yapan Rumlar, bu kargaşa ortamını fırsat bilerek Türklüğe kuracakları tuzakların planlarını yapmaya başlamışlardı.⁷⁸

⁷¹ *Pontus Meselesi*, Ankara: Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi Yayını, 1338, s.45-46.

⁷² İsmail Efe, "Birinci Dünya Savaşı Ve Millî Mücadele Yıllarında Sinop Ve Havalisinde Pontusçuluk Hareketleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4/34, (2016), s.335.

⁷³ Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, s. 58-60.

⁷⁴ "Nurettin Paşa Pontusçuları Anlatıyor", *Yakın Tarihimiz*, haz., Feridun Kandemir, 2/21 (1962), s. 225-226.

⁷⁵ Gothard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, çev., Cemal Köprülü, Ankara: TTK Yayınları, 1991, s. 57.

⁷⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul: MEB. Yayınları, 1982, s. 626-627.

⁷⁷ Salahi, R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Ankara: TTK Yayınları, 1995, s. 39.

⁷⁸ Hüsnü Açıköz, *İstiklâl Harbinde Kastamonu*, Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1933, s. 8.

Pontusçu cemiyetler ve bu cemiyetler tarafından idare edilen çeteler bölgede hâkimiyet tesis etmeye çalışırken, Yunan Devlet Başkanı Venizelos da Paris Konferansı'na müracaat ederek Trabzon'dan Zonguldak'a kadar uzanan Karadeniz bölgesinde bir Rum devletinin kurulmasını istemiştir. Sinop'un da içinde yer aldığı bölgede, dini liderlerin idaresinde faaliyetlerine artıran Yunanistan, Pontus sorununu sürdürmek amacıyla bölgedeki Rum çetelerini harekete geçirerek huzursuzluk yaratmaya çalışıyordu.⁷⁹ 1919 yılı Mart ayında Paris'e giden Metropolit Hrisantos, 2 Mayıs 1919'da Paris Barış Konferansı'na verdiği muhtırada, Pontus devletini kurmak istedikleri Trabzon, Samsun, Sinop, Amasya, Karahisar-ı Şarki bölgesinde 100.000 Rum'un yaşadığını iddia etmiştir. Bu iddialara karşın, gerçekte adı geçen bölgede yaşayan Hıristiyanların toplam nüfusu, Müslümanların %10'u derecesinde bile değildi. Aynı dönem kayıtlarında, Sinop Sancağında ise 5.000 Hıristiyan'a karşılık 150.000 Müslüman yaşıyordu.⁸⁰

Bu tarihlerde Sinop'ta başkanlığını Eczacı Vasil'in yaptığı Pontus Cemiyeti'nin şubesi de açılmıştı. 9. Ordu Müfettişliğine tayin edilen Mustafa Kemal Paşa, 18 Mayıs 1919 tarihinde uğradığı Sinop'ta, şehrin ileri gelenleriyle yaptığı görüşme sırasında Pontus Cemiyeti şubesinin faaliyetleri hakkında bilgi almıştır. Halktan Pontusçuluk hareketine karşı uyanık olunmasını ve müstakbel bir mücadele için hazırlıklı olunmasını istemiştir⁸¹ Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919'da, Samsun-Sinop havalisinde etkili olan kırk kadar Pontusçu Rum çetesi vardı. Millî Mücadele'nin başlarında 6.000-7.000 civarında olan silahlı Rum çeteci sayısı, İtilaf devletlerinin desteği ve yeni katılımlarla 25.000 kişilik bir güce ulaşmıştı.⁸² Bu hızlı artışta İtilaf devletleri mensubu harp gemilerinden veya yolcu vapurlarından karaya sivil memurlar görüntüsü altında Pontusçu çete mensupları çıkarılması da etkili olmuştur.⁸³ Aldıkları destekle güçlenen ve şımaran Rum çeteleri, Sinop Sancağı havalisinde eşkıyalık, gasp ve katliamlar yapmaya başlamıştır.⁸⁴

Millî Mücadele başladıktan sonra Rumlar, TBMM'nin Pontusçu hareketlere karşı aldığı tedbirleri öğrenmek ve karşı tedbirler geliştirmek amacıyla, Pontus teşkilatlarından aldıkları emir doğrultusunda askerî şifreleri ele geçirme arayışına girmişlerdir. Nitekim, Ayancık Kazası Rumları, Ayancık Askerlik Şubesi'nin şifre anahtarını ele geçirmişlerdir. Şifrenin Rumlar tarafından ele geçirildiğinin öğrenilmesi üzerine derhal Kolordunun şifre anahtarı değiştirilmiş, Ayancık Askerlik Şubesi Reisi hakkında da takibat başlatılmıştır.⁸⁵ Yunan ordusunun Sakarya'da hezimete uğramasından sonra, Pontus

⁷⁹ Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, s. 38-39.

⁸⁰ Efe, *Sinop Tarihi*, 151-152.

⁸¹ M. Şakir Ülkütaşır, "Atatürk Samsun ve Havza'da", *Türk Kültürü*, 5/49, (1966), s. 31; Efe, *Sinop Tarihi*, s.153

⁸² Efe, "Birinci Dünya Savaşı Ve Millî Mücadele Yıllarında Sinop Ve Havalisinde Pontusçuluk Hareketleri", s.338.

⁸³ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 38.

⁸⁴ Yılmaz Kurt, *Pontus Meselesi*, Ankara: TBMM. Basımevi, 1995, s. 135, 305-306.

⁸⁵ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 138.

devleti kurma hayallerini yitiren Rumlar, İngiliz basınında yer alan kendileri hakkındaki haberlerin sıkıntıya sebep olacağından endişe duymaya başlamışlardır. Bu endişenin bir sonucu olarak Anadolu'daki Hıristiyanlar, İngiliz basınında yer alan asılsız haberleri protesto eden telgraflar göndermeye başlamışlardır.⁸⁶ İlk protesto telgraflarından biri de, Boyabat Ermeni ve Rum Hıristiyan cemaati tarafından çekilmiştir. Boyabat Hıristiyanları tarafından çekilen telgrafın bir benzeri de, 31 Mayıs 1922'de Gerze Hıristiyanları adına Ortodoks Papaz Kastati, Hıristiyan mümessilleri Mihal Yako, Nikola Oğlu Dimitri, Kosti Oğlu Davit imzası ile çekilmiştir.⁸⁷ 6 Haziran 1922 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde, Sinop Rum Cemaati namına ruhani reisi Papa Yorgi ve Rum eşraf ve muteberândan 35 kişinin imzasının yer aldığı bir telgraf yayınlanmıştır. Telgraflarda "... bütün dünya kamuoyu tamamıyla emin olsun ki, Sinop Hıristiyan cemaatinin durumları her zamankinden daha iyi daha müreffeh bir haldedir. Hakkımızda çıkarılan iddiaları kemâl-i nefretle reddediyoruz." ifadeleri yer almıştır.⁸⁸

4.1.2. Pontusçu Hareketlere İtilaf Devletlerinin Desteği

İtilaf devletleri, bir taraftan Karadeniz Bölgesi'ndeki Türk topraklarının paylaşımında avantaj sağlamak için bölgedeki Rumları kullanırken, bir taraftan da Türkiye-Rusya yakınlaşmasının önünü kesilebilmek için bir tampon bölge oluşturma anlayışı içinde idiler. Diğer taraftan, İngiltere ve Yunanistan Anadolu'daki Millî Hareketi Batıdan ve Karadeniz'den sıkıştırıp yok etme düşüncesindeydiler. Düşüncelerini hayata geçirebilirlerse, Karadeniz sahil bandında uydu bir Pontus devleti kurulacaktı.⁸⁹ Yaptıkları plan çerçevesinde, kendi çıkarları için kullanacakları Rumların Karadeniz Bölgesi'ne göç etmelerini teşvik etmeye başladılar. Özellikle İngilizlerin desteğiyle, Kafkasya'nın güneyinden getirilen Rumları, Sinop-Samsun-Trabzon sahillerine çıkarmaya başladılar. Muhacir görüntüsü altında bölgeye taşınan Pontusçu Rum çeteleri, Yunan Kızılhaç'ında görevli subaylar tarafından yönetilmekteydi.⁹⁰

İtilaf devletlerine ait gemilerle, bölgeye bir taraftan göçmen adı altında Pontusçu Rum çetecileri taşınırken, bir taraftan da bu çetecilere gıda ve yardım görüntüsü altında silah cephane taşınyordu. Anadolu'da millî teşkilatlanmanın başlaması ile İtilaf devletlerinin Sinop'taki faaliyetlerinde bir yoğunluk görülmeye başlandı. Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Bey, 5-6 Temmuz 1919 tarihinde Kastamonu Valiliği'ne; Rus-Ukrayna bandıralı Aleksandır Vapuru'yla bir Yunanlı zabıt refakatinde on sivil Yunanlı şahısın ve üç Fransız zabıtının Sinop'a çıktıklarını bildirdi. Tevfik Bey, Sinop'a gelen Yunan ve Fransızların

⁸⁶ "Hıristiyan Cemaatleri", *Hâkimiyet-i Milliye*, (1 Haziran 1922), s. 2.

⁸⁷ "Hıristiyanlar Diyorlar ki, Biz Rahat, müsterih ve Müsaidiz, Yalnız Siz karışmayınız", *Hâkimiyet-i Milliye*, (5 Haziran 1922), s. 2.

⁸⁸ "Hıristiyanlar Ne Diyor? Yunanlıların Dostlarının Pontus Hülyaları Kurdukları Memleketler Ahalisi Entrikalardan Usandık ve Lanet Ediyoruz Diyorlar.", *Hâkimiyet-i Milliye*, (6 Haziran 1338), s. 2.

⁸⁹ Efe, "Birinci Dünya Savaşı Ve Millî Mücadele Yıllarında Sinop Ve Havalisinde Pontusçuluk Hareketleri", s.341.

⁹⁰ Nuri Yazıcı, *Millî Mücadele'de (Canik Sancağı'nda) Pontusçu Faaliyetler (1919-1922)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989, s.30.

Yunan Kızılhaç Hastanesi'nde Rum ve Ermeni tutuklu olup olmadığını kontrol ettiklerini ve bir müddet burada oturduktan sonra tekrar Samsun'a hareket ettiklerini bilgisini verdi.⁹¹ İngiliz Yüksek Komiserliği'nin emriyle, İngiliz ordusuna mensup Binbaşı Smith ile Deniz Yüzbaşısı Slayt'tan oluşan bir İngiliz heyeti, 6 Temmuz 1919'da muhacir ve mülteci durumunu incelemek amacıyla Sinop'a gelmiştir. Binbaşı Smith, Sinop'ta askerî ve mülki yetkililerle yaptığı görüşmede, Rusya'dan gelmekte olan Rum muhacirlerin Karadeniz Bölgesi'nde iskân edilmelerinin İngiliz Hükûmeti'nin politikası olduğunu ifade etmiştir.⁹² Pontusçuların en büyük destekçisi İngilizler olmakla birlikte Amerika yardım heyetleri de Pontusçu Rumlara yardım ediyordu.⁹³ Rumlara destek veren bir diğer ülke de Rusya idi. Rusya bir taraftan Türkiye'ye destek ve yardımda bulunurken, diğer yandan Pontus için çalışan Rum papazları ile çetelere yardımda bulunuyordu.⁹⁴ Türk Ordusu'nun Sakarya'da kazandığı zafer, Amerika ve Fransa'nın Pontusçu Rumlara verdikleri desteği kesmelerine neden olmuştur.⁹⁵ Atatürk Nutuk'ta İtilaf devletlerinin Pontusçu Rumlara verdikleri desteği ve bu destekten güç alan Pontusçu çetelerin faaliyetlerini, net bir şekilde ortaya koymuştur. Atatürk, Türk Millî Mücadelesi'nin başarısının Pontus devleti kurma hayalini suya düşürdüğünü, Pontusçulara silah, cephane taşıyan İtilaf devletleri gemilerinin sonunda onları Karadeniz'den Yunanistan ve diğer ülkelere taşımak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir.⁹⁶

4.1.3. Türk Hükûmeti'nin Pontusçu Harekelere Karşı Aldığı Tedbirler

Mütareke şartları gereğince ordunun terhis edilmesi, Pontusçu Rumların faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştur. İstanbul Hükûmetleri, Pontusçu hareketlere karşı ciddi tedbirler almak yerine, sadece ordu birliklerinden takip müfrezeleri kurarak, asayişli sağlamaya çalışmışlardır. Ancak bu çabalar yetersiz kaldığından, müfrezelerin takibinden kurtulan Rum çetecileri, Türklere karşı pervasızca tecavüzlerde bulunmaya başlamışlardır.⁹⁷ İstanbul Hükûmeti, Karadeniz Bölgesi'nde Pontus devletinin kurulmasını önlemek amacıyla Rum göçmenlerinin resmi teşkilatlar eliyle eski yerlerine dönmelerine dair çalışmaları durdurmuştur. Kordos Cemiyeti'nin göçmen adı altında Karadeniz kıyılarına sevk ettiği Rumların sıkı bir şekilde denetlenmesi için valiliklere emir verilmiştir. Ancak, Hükûmet aldığı tedbirler ile bölgeye Rum göçünü kontrol altına alamayınca, Osmanlı uyruğundan olmayan Rumların ülkeye girişlerini yasaklamıştır.⁹⁸

⁹¹ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 39.

⁹² Selçuk Ural, "Mütareke Dönemi'nde Pontus Devleti Kurmaya Yönelik Çalışmalar ve Alman Karşı Önlemler", *Atatürk Yolu Dergisi*, 27-28, (2001), s.343.

⁹³ Mesut Çapa, *Pontus Meselesi (Trabzon ve Giresun'da Millî Mücadele)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1993, s.61.

⁹⁴ Doğanay, "Millî Mücadele Döneminde İtilaf devletlerinin Pontusçu Faaliyetlere Yaklaşımı", s.70, 72.

⁹⁵ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, 38, 41.

⁹⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul: MEB. Yayınları, 2000, s. 626.

⁹⁷ Yazıcı, *Millî Mücadele'de (Canik Sancağında) Pontusçu Faaliyetler*, s. 87; Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, s. 39.

⁹⁸ Ural, "Mütareke Dönemi'nde Pontus Devleti Kurmaya Yönelik Çalışmalar", s. 346-347.

Pontusçu Rum çetelerinin gizli yollarla Karadeniz Bölgesi'ne girmeye devam etmeleri üzerine, Harbiye Nezareti 25 Mart 1919 tarihinde 3. ve 15. kolordulara gizli yollardan bölgeye giren çetelerin herhangi bir eyleme girişmeden yakalanmaları talimatını vermiştir.⁹⁹

Erzurum ve Sivas kongrelerinde, Hıristiyan azınlıklara siyasi egemenlik ve sosyal düzeni bozacak ayrıcalıklar verilemeyeceği kararları alınmış olmasına rağmen 1919 yılında, imkânsızlıklar nedeniyle Rum çetelerine karşı hiçbir etkili hareket yapılamamıştır. Pontusçu hareketlere karşı ilk ciddi tedbir 3. Kolordu'nun Sinop, Samsun, Merzifon mıntıkası Hıristiyan unsurlarının taşkınlığını önlemek ve bölgeye dışarıdan Rum göçmenlerin girmesini engellemekle görevlendirilmesi ile mümkün olabilmıştır.¹⁰⁰ Rum çetelerine karşı tedbirlerin artırılması ile kıyı karakollarında ve denizde motorlar vasıtası ile Rum çetelerine ve bunları taşıyan kayık ve motorlara karşı daha etkili şekilde mücadele edilmeye başlanmıştır.¹⁰¹

3 Mart 1920 tarihinde 20. Kolordu Kumandanı Vekili Mahmut tarafından Harbiye Nezareti'ne bir İngiliz gambotunun Sinop sahillerinde sık sık görüldüğü bildirilmiştir. Uyarıları dikkate alan Harbiye Nezareti'nin talimatı ile 8 Mart 1920 tarihinde Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Kastamonu Valiliği'ni müteyakkız davranmaları, huzur ve sükûnun bozulmasına meydan verilmemesi hususunda uyarmıştır. Ayrıca, Harbiye Nezareti, Kastamonu Mıntıkası Kumandanlığı'ndan, Sinop'ta bulunan 58. Piyade Alayı'na mensup zabıt kumandasındaki on beş neferlik posta mevcudunun asayiş açısından görülen lüzum üzerine bir bölüğe çıkartılmasını istemiştir.¹⁰² Türklere karşı saldırılarını artıran Pontus çetelerine engel olmak isteyen Hükûmet, Rumların silahsızlandırılmasına karar vermiştir. Bu kararın uygulanması ile 2.000'den fazla silah ve 1.200.000 civarında mermi ele geçirilmiştir. Rum çetelerinin saldırılarını önleyebilmek için mevcut jandarma teşkilatı gönüllüler yoluyla kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır.¹⁰³ Mustafa Kemal Paşa'nın güvenlik sorununun çözümü için kuvvetlerin büyük bir komuta altında toplanması yönündeki görüşü doğrultusunda, 9 Aralık 1920'de Merkez Ordusu kurulmuştur.¹⁰⁴

TBMM Hükûmeti, Yunan donanmasının Karadeniz sahillerine çıkarma yapması ihtimaline karşı, Karadeniz kıyılarını savaş bölgesi ilan edince, sahil bölgesinde yaşayan Rumların Anadolu'nun iç bölgelerine nakline karar verilmiştir.¹⁰⁵ Bu karar çerçevesinde, Sinop sahil kesiminde yaşayan Rumların genç ve orta yaşlıları Tosya, Boyabat, Çorum ve

⁹⁹ BOA. DH-KMS., 49-2/2; 49-2/29; 53-3/15.

¹⁰⁰ Efe, "Birinci Dünya Savaşı Ve Millî Mücadele Yıllarında Sinop ve Havalisinde Pontusçuluk Hareketleri", s. 345.

¹⁰¹ Açıksöz, 8 Şubat 1336.

¹⁰² BOA, DH, ŞFR., 108 / 38, 17 Cemaziyülahır 1338; HTVD, 11/40, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1962, No: 954.

¹⁰³ Ural, "Mütareke Dönemi'nde Pontus Devleti Kurmaya Yönelik Çalışmalar, s. 349-350.

¹⁰⁴ Türk İstiklal Harbi, s.112-113.

¹⁰⁵ Kurt, Pontus Meselesi, s.395.

Yozgat gibi iç kesimlere 550 kişi nakledilmiştir.¹⁰⁶ Bölgede alınan önlemler ve Kurtuluş Savaşı'nın genel gelişiminin sonucu olarak, 1922 başlarından sonra Karadeniz Bölgesi'ndeki Rumlar, Yunanistan'a taşınmaya başlanmıştır.¹⁰⁷ 19.02.1923'de TBMM. Hükûmeti, Sinop-Samsun havalisindeki eli silah tutan Pontusçu Rumların tamamının bölgeden uzaklaştırılmasına karar vermiştir.¹⁰⁸ Hükûmetin verdiği karar doğrultusunda, Rum çetecileri bölgeden uzaklaştırılınca Sinop ve havalisinde yaşayan Türkler, daha güvenli bir ortamda yaşamaya başlamıştır.

4.2. Millî Mücadele Karşıtı Hareketler

Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin Sovyet Rusya ile yakınlaşmasından rahatsızlık duyan İtilaf devletleri, bu yakınlaşmayı engellemek ve Millî Hareketi boğmak amacıyla casusluk ve propaganda faaliyetlerine başvurmaya başladılar.¹⁰⁹ 28 Şubat 1920 tarihinde Sinop Mutasarrıflığından Kastamonu Valiliği'ne, İngiliz Kardinal Gemisi'nin Sinop'a geldiği, gemiden inen bir İngiliz Miralay refakatindeki heyetin Hükûmet dairesine uğradıktan sonra İnebolu'ya hareket ettikleri bildirilmiştir. Karadeniz Bölgesi'ndeki şehirleri dolaşarak Kuvâ-yı Milliye aleyhinde entrikalar çevirdikleri bilinen bu gurubun, Sinop ve İnebolu'da Rumlarla görüştikleri tespit edilmiştir.¹¹⁰ 25 Ağustos 1920'de Samsun'a gelen bir İngiliz uçak gemisinden havalanan uçaklar tarafından Sinop şehri üzerine Millî Mücadele aleyhtarı bildiriler atılmıştır. Bildiri atma hareketleri, 1920 yılı Ağustos ve Eylül aylarında oldukça yoğunlaşmıştır.¹¹¹

İstanbul Hükûmeti taraftarı ve Millî Mücadele karşıtı bazı gazete ve beyannamelerin Karadeniz limanlarından Anadolu'ya sokulması girişimleri tespit edilmiştir. Tespitler nedeniyle sızmaları önlemek için Karadeniz limanlarına gelen yükler ve insanlar hassas bir şekilde aranarak, zararlı kişi ya da yayınların Anadolu'ya girişi önlenmeye çalışılmıştır. Alınan bu tedbirler sayesinde İstanbul Hükûmeti'nin Millî Mücadele aleyhindeki fetvaları, daha karaya çıkmadan toplanarak imha edilmiştir.¹¹²

İtilaf devletleri, casusluk ve sabotaj işlerinde özellikle İstanbul Hükûmeti taraftarlarını, misyoner kurumlarını, Ermeni ve Rumlar gibi unsurları kullanıyorlardı. İngilizler, casus örgütüne dâhil ettikleri ajanları, karışıklık çıkartmak amacıyla Karadeniz kıyılarından Anadolu'ya sokmaya çalışıyorlardı. Özellikle Ayancık gibi kontrolün tam olarak sağlanamadığı ve Kuvâ-yı Milliye'nin güçlü olmadığı küçük iskeleler casusların çıkarılması için tercih edilmekteydi.¹¹³ Anadolu'daki milli direniş hareketini içten yıkmaya çalışan İngilizlerin, kaos çıkarmak üzere Kuvâ-yı Milliye taraftarı görünümü altında Prens Feyzi, Rüstem ve Nazif isimli ajanlarını Sinop'a çıkaracakları haberi

¹⁰⁶ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 355; Pehlivanlı, *Askerî Polis Teşkilatı*, s. 370.

¹⁰⁷ Cevat Ülmen, *Kurtuluş Savaşında Karadeniz*, İstanbul: Deniz Matbaası, 1943, s. 8.

¹⁰⁸ BCA, S:1835, F:30.18.1.1, Y:5.28.11; BCA, D:94, B:9, F:30.10.0.0, Y:109.724.9.

¹⁰⁹ Ergun Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1988, s. 6.

¹¹⁰ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 146.

¹¹¹ Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, s. 212.

¹¹² Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1969, s. 811.

¹¹³ Doğanay, *Millî Mücadele'de Karadeniz*, s. 103-105.

alındı.¹¹⁴ Ayrıca, İngiliz istihbaratından Kaptan (Benet), Yusuf Nejat isminde birisini Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere casus olarak Sinop'a gönderdi. Yusuf Nejat Sinop'a çıkar çıkmaz Mutasarrıf Zihni Bey tarafından nezaret altına alındı.¹¹⁵ Alınan tedbirlerin sıkı bir şekilde uygulanması sayesinde, Sinop'ta İtilaf devletlerinin casusluk ve propaganda faaliyetleri hedefine ulaşamadı.

Hürriyet ve İtilafçılar, Çerkezleri tahrik ederek Sinop'ta Millî Hareket aleyhine bir isyan hazırlığı içine girdiler. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Sinop'tan mebus seçilen Sultan Mehmet Vahdettin'in Kayınbiraderi Kaymakam Zeki'nin askerî bir kuvvetle Sinop'a geleceği ve yerli Çerkezlerin de desteğiyle Kastamonu üzerinden Ankara'ya yürüyeceği söylentisi yayıldı. Bu söylentiler üzerine BMM. Hükûmeti, Sinop'taki karışıklıkları düzeltmek amacıyla, icabında Mevki Kumandanlığı da yapmak üzere Erzurum Mebusu Zihni Bey'i 19 Mayıs 1920'de Sinop Mutasarrıflığına görevlendirdi.¹¹⁶ Sinop'a gelip göreve başlayan Zihni Bey, Zeki Bey'e; Sinop'a yönelik hareketlerden vaz geçmesini aksi takdirde kendileri Sinop'a ayak basmadan ana, baba ve kız kardeşlerinin hayatlarının tehlikeye gireceği uyarısını içeren bir mektup yazdı. Kaymakam Zeki Bey'in Sinop Mutasarrıflığı ve Kumandanlığı ve burada yapılmak istenen hareket, Zihni Bey'in şahsi teşebbüs ve azmiyle sonuçsuz bırakıldı.¹¹⁷ Ayrıca, Sinop'ta Çerkez Cemiyet-i Hayriyesi adlı bir dernek kuran, ülke bütünlüğü ve Hükûmet aleyhtarı faaliyetler içinde bulunan Dr. Yzb. Kazım'ın 14.03.1921 tarihinde memleketten çıkarılmasına karar verildi.¹¹⁸ Böylece Sinop nifak üreten, kargaşa yaratan odaklardan temizlenmiş oldu.

4.3. Eşkıyalık ve Kaçakçılık Sorunları ve Hükûmetin Aldığı Tedbirler

Mütareke ile birlikte ordunun terhis edilmeye başlanması ve idarede baş gösteren zafiyetler, otorite boşluğunun ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu durum Sinop ve havalisinde birçok eşkıya çetesinin türemesine, eşkıyalık ve soygunculuk gibi toplumsal düzeni bozucu bir havanın hâkim olmasına yol açmıştır. Mütareke döneminde Karadeniz Bölgesi'nde tütün kaçakçılığı aldı yürüdü. Kaçakçılar Sinop'ta karaya çıkarılan tütünleri hayvanlara yükleyerek, Ayancık, Boyabat, Taşköprü, Devrekâni, Kastamonu ve diğer ilçelere dağıtıyorlardı. Bu tütünlerin değerinin çok üzerinde bir fiyata zorla satılması, büyük huzursuzluklara neden oluyordu. Ayrıca, I. Dünya Savaşı yıllarından beri hemen her ilçe de türemiş olan haydutluk faaliyetleri de sürüp gidiyordu. Haydutlar tarafından zengin köyler basılıyor ve pazarcılar topluca soyuluyordu. Sürüp giden asayişsizlik ortamında kin ve ihtiras vuruşları yapılıyor, yer yer de zorba otoriteleri kuruluyordu.¹¹⁹

¹¹⁴ Pehlivanlı, *Askerî Polis Teşkilatı*, s. 108.

¹¹⁵ Dikmen, *İstiklal Savaşı'nda Sinop*, s. 95-96.

¹¹⁶ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (14 Eylül 1952), s. 4; Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 190-191; Dikmen, *İstiklal Savaşı'nda Sinop*, s. 72-74.

¹¹⁷ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s.190-191; Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (14 Eylül 1952), s.4.

¹¹⁸ BCA, S:737, D:54-3, F:30.18.1.1, Y:2.39.4.

¹¹⁹ Efe, *Sinop Tarihi*, s.174.

Sinop'ta asayiş öyle bozulmuştu ki köyden köye gitmek bile çok riskli bir hal almıştı. Bölgede faaliyet gösteren çetelerin sayısı arttığından hiç kimsenin can güvenliği kalmamıştı. Halkı rahatsız eden ve en çok zarar veren çetelerin başında Çerkez Şuayip Çetesi geliyordu.¹²⁰ Çerkez Şuayip vb. azılı eşkıyaların soygunculuk yapmaları, adam öldürmeleri ve tehcire tabi tutulan Rumların geri döndüklerinde yaptıkları taşkınlıklar yüzünden mütareke döneminde Sinop'ta asayiş iyice bozulmuştu. Sinop'ta bulunan Sahil Muhafız Taburu ile Jandarma birliğinin mütarekeden sonra tamamen denilebilecek derecede terhis edilmesi, birliklere ait silahların İngiliz memurları tarafından vapurlara yüklenerek götürülmesi, güvenlik zafiyetine sebep oldu. Hatta silahlar vapurlara taşınırken arzu eden Rumlara verildiğinden, Sinop'taki Rumların silahlanmasına yardımcı olundu. Silahlanan Rumlar karşısında Türkler savunmasız durumda kaldı. Sinop ve havalisinde asayişin iyice bozulması üzerine, Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tefvik Bey, 12-13 Temmuz 1919 tarihinde Kastamonu Valiliği'nden daimî olarak Sinop'ta kalacak bir gambot ve bir bölük nizamiye askeri gönderilmesini istedi.¹²¹

Bölgede asayişsizliğin hat safhaya çıkması üzerine, Kastamonu Valiliği tarafından Sinop Sancağı havalisinde çetelere karşı takibat başlatıldı. Başlatılan takibat sayesinde, Gerze köylerinde gasp faaliyetlerinde bulunan asker firarisi eşkıya Şükrüzade Cemal yakalandı.¹²² 2 Eylül 1919 tarihinde Sinop havalisinde eşkıyalık yapan Dil Köyü'nden Yetim Hasan oğlu Gürcü Süleyman ölü olarak ele geçirildi.¹²³ Boyabat Kazasının Boyalı Köyü'nde hayvan hırsızlığı yapmış olan hırsızlar, 4 Eylül 1919 tarihinde yakalanarak cezalandırıldı.¹²⁴ 25 Ağustos 1919 tarihinde Ayancık, Cide ve Bolu kazalarında eşkıyalık yapan Ayancıklı Yakub Çetesi'nin önemli adamları tutuklandı.¹²⁵ Kastamonu Valisi Cemal Bey, asayişsizliği tamamen ortadan kaldırmak üzere Mevki Kumandanı Osman Bey'i de yanına alarak, jandarma ve askerî kuvvetlerle Boyabat ve Sinop çevresinde 30 Kasım 1919 tarihinden itibaren 20 gün süren bir operasyon gerçekleştirdi. 20 günlük takip sonunda Boyabat'ta 30, Sinop'ta da 20 eşkıya tutuklanarak mahkemeye sevk edildi. Bu faaliyetler sayesinde Sinop'ta asayiş bir nebze olsun sağlanmış ve güvenli bir ortam oluşturulmuş oldu.¹²⁶

Takibatlar sayesinde, 1 Aralık 1919'da Boyabat'ın Dereköy eşkıyalarından Çalsakaloğlu Satılmış yapılan takibat neticesinde yakalandı.¹²⁷ 8 Aralık 1919 tarihinde Ayancık'ın Tomus Köyü'nü basan eşkıya Gürcü Sakıp ve İskender yapılan operasyonla ele geirildi.¹²⁸ Ayancık'ın Hele Köyü civarında silahlı olarak dolaştıkları tespit edilen asker firarisi

¹²⁰ Açıksöz, *İstiklâl Harbinde Kastamonu* s. 92.

¹²¹ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 39.

¹²² BOA, DH, Emniyet-i Umumiye (EUM), Asayiş (AYŞ), 2 / 2 (29 Cemaziyülahır 1337).

¹²³ BOA, DH, EUM, AYŞ., 3 / 55 (4 Receb 1337).

¹²⁴ BOA, DH, EUM, AYŞ., 5 / 107 (21 Recep 1337); 20 / 106 (8 Zilhicce 1337).

¹²⁵ BOA, DH, EUM, AYŞ., 19 / 70 (28 Zilkade 1337).

¹²⁶ Efe, *Sinop Tarihi*, s.176.

¹²⁷ BOA, DH, EUM, AYŞ., 27 / 38 (8 Rebiyülevvel 1338).

¹²⁸ BOA, DH, EUM, AYŞ., 68 / 18 (10 Cemaziyevve1338).

Şevket, Rizeli Laz Ahmet ve arkadaşları 10 Aralık 1919'da silahlarıyla birlikte yakalandı.¹²⁹ 28 Aralık 1919 tarihinde ise meşhur Sinoplu eşkıya, Eskici Topal İsmail öldürüldü.¹³⁰ 31 Ocak 1920'de meşhur Gerzeli Eşkıya Ahmet öldürüldü.¹³¹ 15 Ocak 1920'de Sinop havalisinde eşkıyalık yapan Ali oğlu Resul, 5 Şubat 1920 tarihinde Sinoplu meşhur eşkıya Kel Halil, 7 Şubat'ta ise Sinop'ta yedi eşkıya daha tutuklandı.¹³² Sinop Sancağında hayvan hırsızlıkları nedeniyle yaşanan mağduriyetleri gidermek üzere 15 Aralık 1919 tarihinde Şura-yı Devlet Sinop Mutasarrıflığı dâhilindeki hayvan hırsızlıklarının tazmini hakkında bir karar verdi.¹³³

Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra Sinop Mutasarrıflığına tayin edilen Zihni Bey, Sinop ve çevresinde acımasız canilikler yapan eşkıyaların takibine başladı. Eşkıya Çerkez Şuayip Boyabat civarında, Tabaklı Köyü'nde ormanın içinde sıkıştırılarak öldürüldü. Jandarma kaçaklarından Sinop köylerinden Haydut Gürcü Temel ile arkadaşı Gürcü Tufan, Çerkez Zekerriya, silahlı çatışma esnasında ele geçirildi. Gerzeli hapisane firarisi Gürcü Osman'da çatışmada öldürüldü. Türkeli Bucağında Tosop Köyü'nü basan Gürcü İskender, Haşim ve Şuayip teslim olmak zorunda kaldı. Türkeli'nde dolaşan Rizeli Laz Ahmet, Mustafa, Şevket, Yusuf, Yakup ve Hakkı silahlarıyla birlikte ele geçirildi.¹³⁴ Eşkıyalık faaliyetlerinden iyice gözü korkan Sinop halkı için Liva Meclisi, elinde parası bulunan vatandaşlardan isteyenlerin parasını faizsiz olarak bankaya bırakmasına ve istediği zaman da alabilmesi yönünde bir karar aldı. Böylece halkın mağduriyetine sebep olabilecek hırsızlık sorununa çözüm bulunmuş oldu.¹³⁵ Alınan kararlar ve yapılan operasyonlar sonucunda Sinop ve çevresinde güvenli bir ortam temin edilmiş oldu.

5. Millî Faaliyetler

5.1. 18 Mayıs 1919 Mustafa Kemal Paşa Sinop'ta

İngilizler, İstanbul Hükûmeti'ne Karadeniz Bölgesi'nde asayiş ve sükûnu sağlayamaması halinde bu bölgeyi işgal edecekleri tehdidini içeren bir nota verdiler. Bunun üzerine Hükûmet, bölgede asayiş tesis etmek üzere 30 Nisan 1919'da Mustafa Kemal Paşa'yı 9. Ordu Müfettişi olarak göndermeye karar verdi.¹³⁶ 7 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya 9. Ordu Müfettişliğine tayin edildiği tebliğ edildi. Aynı gün müfettişlik görev ve yetkisini ihtiva eden bir de talimatname verildi.¹³⁷ Müfettişlik göreviyle ilgili talimatnameyi alan Mustafa Kemal Paşa, 16 Mayıs 1919'da kurmay heyeti de yanında olmak üzere İstanbul'dan hareket etti. Aynı tarihlerde terfian Sinop Mutasarrıflığına

¹²⁹ BOA, DH, EUM, AYŞ., 27 / 109 (17 Ramazan 1338).

¹³⁰ BOA, DH, EUM, AYŞ., 4 / 112 (9 Receb 1337); 20 / 17 (6 Zilhicce 1337); 67 / 56 (5 Rebiyülahir 1338).

¹³¹ BOA, DH, EUM, AYŞ., 27 / 84 (15 Rebiyülevvel 1338).

¹³² BOA, DH, EUM, AYŞ., 68 / 2 (23 Rebiyülahir 1338); 68 / 25 (15 Cemaziyülevvel 1338); 68 / 27 (17 Cemaziyülevvel 1338).

¹³³ BOA, DH, EUM, AYŞ., 28 / 6 (22 Rebiyülahir 1338).

¹³⁴ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 104-105.

¹³⁵ *Sinop Livası Meclisi Umumisi Zabıt Ceridesi*, (8 Kânunuevvel 1337), Sinop: Sinop Matbaası, 1921, s. 67-68.

¹³⁶ BOA, DUİT., 158 / 73, 30 Nisan 1335: İrade-i Seniyye No: 678.

¹³⁷ ATASE, İSH, K:14, G:66, 07.05.335; BOA, DH-İ UM., 19-6 / 1-70, 18 Mayıs 1335.

tain edilmiş olan Üsküdar Polis Müdürü Mazhar Tevfik Bey de, Sinop'a gelebilmek için vasıta ararken her nasılsa Bandırma Vapuru ile seyahatini temin etmiştir. Vapur boğazdan çıktıktan sonra Hürriyet ve İtilaf Fırkasının bir mutasarrıfı olan Mazhar Tevfik Bey'le tanışan Mustafa Kemal Paşa, yolculuk sırasında ona memleketin kurtuluş çarelerini anlatarak etkisi altına almıştır. Hatta kendisiyle irtibat kurabilmesi için ona bir de şifre anahtarı dahi vermiştir.¹³⁸

Mustafa Kemal Paşa ve heyetinin bulunduğu Bandırma Vapuru, 18 Mayıs 1919 Pazar günü öğle vakti Sinop Limanı'na gelmiş ve saat 20'ye kadar Liman da kalmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Sinop'a geldiği günle ilgili farklı anlatımlarda söz konusudur. Bandırma Vapurunda bulunan Hüsrev Gerede, vapurda birlikte geldikleri Mutasarrıf Mahzar Bey'in saat 3'te karaya çıktıktan hemen sonra İzmir'in işgal edildiğine dair yazılı bilgi getirdiğini anlatmaktadır.¹³⁹ Hasan İzzet Dinamo ise 18 Mayıs 1919 günü Sinop Limanı'na uğrayan Mustafa Kemal Paşa'nın, Sinop Askerlik Şubesi Başkanı'nı gemiye çağırdığını ve ona gerekli emirleri verdiğini ifade etmektedir.¹⁴⁰ Sinop Tahrirat Başkâtibi Hüseyin Hilmi Uluğ, Mustafa Kemal Paşa ile aynı vapurda Sinop'a gelen Mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey'in, Bandırma Vapurundan iskeleye çıkar çıkmaz kendisini karşılayanlara; vapurda 3. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal ile maiyetinin bulunduğunu, şehir namına kendisinin dışarıya davet edilmesinin yerinde olacağını söylemiştir. Bunun üzerine bir davet name hazırlanarak Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmiştir. Ancak, vapurun fazla sallanmasından dolayı rahatsızlanmış olan Mustafa Kemal Paşa'nın karaya çıkmadığını, gönderdiği bir kartvizitle davete icabet edemediği için Sinoplulardan özür dilediğini ifade etmiştir.¹⁴¹

Mustafa Kemal Paşa'nın Sinop'ta karaya çıkıp çıkmadığı konusunda farklı görüşler mevcut olmakla birlikte şehrin ileri gelenleriyle bazı görüşmeler yaptığı kesindir. Görüşme sırasında Sinop'ta Eczacı Vasil'in başında bulunduğu Pontus Cemiyeti'nin faaliyetleri hakkında bilgi alan Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmalar esnasında, Sinoplulara müstakbel bir mukavemet için hazırlıklı olmaları hususunda uyarıcı sözler söylediği bilinmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın Sinop'a uğramasından kısa bir süre sonra, Sinop'ta milli faaliyetlerin hız kazanması, Pontusçu cemiyet ve kişilere karşı harekete geçilmesi, Sinopluların Mustafa Kemal Paşa'nın telkinlerini yerine getirdiğini göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa, Sinop'ta bulunduğu sırada Samsun'a karadan ulaşmak üzere yol ve vasıta olup olmadığını sormuş, ancak karayoluyla ulaşmanın imkânsızlığını öğrenince, aynı gün saat 20'de Bandırma Vapuru ile Sinop'tan hareketle yola devam etmiştir.¹⁴²

¹³⁸ İsmail Efe, "Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklal Mücadelesinin İlk Adımlarını Attığı Samsun, Havza ve Amasya'daki İcraatları", *Turkish Studies* (E- Dergi), 13/24 (2018), s.83.

¹³⁹ Hüsrev Gerede, *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, Haz. Sami Önal, İstanbul: Literatür Yayınları, 2003, s. 25-26.

¹⁴⁰ Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân (Millî Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi)*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2010s. 225-244.

¹⁴¹ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (3 Eylül 1952), s. 3, 5.

¹⁴² Ülkütaşır, "Atatürk Samsun ve Havza'da", s. 30-31; Celal Bayar, *Ben De Yazdım (Millî Mücadeleye Gidiş)*, İstanbul: Sabah Kitapları, 1997, s. 96.

5.2. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Kurulması

Memleketin bazı bölgelerinin hukuksuz bir şekilde işgal ve azınlıkların Türklere karşı saldırıları üzerine, Anadolu'nun birçok bölgesinde milli cemiyetler kurulmaya başlanmıştır. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, milli cemiyetlerin daha yaygın bir hale gelmesinde etkili olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçtiği günden itibaren Türk halkının işgaller karşısında teşkilatlanması yönündeki teşvik ve destekleri cemiyetlerin yurt sathında yaygınlaşmasına büyük katkı sağlamıştır.¹⁴³ Anadolu'nun genelinde başlatılan milli teşkilatlanmaya paralel olarak, Sinop'ta da bu yönde çalışmalara başlanmıştır. Sinop'ta milli teşkilatlanmanın öncülüğünü Kastamonulu Binbaşı Şevket Bey yapmıştır. Şevket Bey, 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa tarafından Kuvâ-yı Milliye örgütlenmesini yapmak üzere Sinop Ahz-ı Asker Şube Reisliğine görevlendirilmiştir. 1919 yılı Temmuz ayının son günlerinde Sinop'a gelen Şevket Bey, şehrin asker ve sivil ileri gelenleri ile gizli görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerde alınan kararlar çerçevesinde, 1919 yılı Ağustos ayının ilk haftasında Sinop'ta milli teşkilatın temelleri atılmıştır.¹⁴⁴

Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin merkez şubesinin kurulmasından sonra, Kastamonu Vilayetine bağlı Mutasarrıflıklarda Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulmasına başlanmıştır.¹⁴⁵ Sinop Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ilk yönetim kurulu, Emekli Jandarma Binbaşı Vamık Bey'in başkanlığında teşkil edilmiştir. Cemiyetin İkinci Reisliğine Sinop Belediye Reisi Rasim Bey getirilmiştir. Müftü Salih, Hacı Ömer, Hacı Hasanzade Şükrü, Parmaksızade İsmail, Hüseyin Hilmi, Eski Müftü İbrahim Hilmi, Dizdaroğlu Kemal beyler cemiyetin kurucu üyeleri arasında yer almıştır.¹⁴⁶ 1 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi için yapılan seçimlerde Rıza Vamık Bey Mebus seçilince, Sinop Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti Başkanlığı'na Askerlik Şubesi ve Mevkii Kumandanı Binbaşı Cemal Bey getirilmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sinop merkez şubesinden sonra Boyabat, Gerze ve Ayancık kazalarında şubeler açılmıştır. Boyabat şubesi Abdullah Bey başkanlığında, Gerze şubesi: Süleyman Bey ve Gerze Belediye Reisi Sabri Bey başkanlığında, Ayancık şubesi ise Mithat Bey öncülüğünde kurulmuştur. Kaza şubelerinin de açılmasıyla, Sinop Mutasarrıflığı dâhilinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti teşkilatlanması tamamlanmıştır.¹⁴⁷

Sivas Kongresi'nde alınan kararlar, bu teşkilatların köylere kadar yaygınlaştırılması istenince Kastamonu Valisi Cemal Bey, 23 Kasım 1919 tarihinde namuslu ve itimat edilen vatanperver kişiler tarafından cemiyetlerin mahalle ve köy teşkilatının bir hafta içinde kurulmasını istemiştir.¹⁴⁸ Verilen emirlerin uygulanmasıyla, Sinop ve çevresinde

¹⁴³ Efe, *Sinop Tarihi*, s.193.

¹⁴⁴ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 43-

¹⁴⁵ Açıksöz, 27 Eylül 1335.

¹⁴⁶ Açıksöz, 2 Teşrin Evvel 1335.

¹⁴⁷ *Sinop 93 İl Yıllığı*, s. 43, 45; Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (13 Eylül 1952), s. 4.

¹⁴⁸ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 112.

Müdafaa-i Hukuk teşkilatlanması hızlı bir şekilde yaygınlaştırılmıştır. Mazhar Tevfik Bey'den sonra, Sinop Mutasarrıflığı görevine gelen Mahmut Bey'in Mutasarrıflığı döneminde, Sinop Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti daha da geliştirilmiştir.¹⁴⁹ Cemiyetler Millî Mücadele'nin başlaması ile birlikte bir taraftan halkı Millî Mücadele hareketi yönünden bilgilendirmek ve destek sağlamak için çaba sarf ederken, diğer taraftan da cephede ihtiyaç duyulan silah-cephane, yiyecek ve giyecek gibi ordunun ihtiyaçlarını temin etme çabası içine girmiştir.¹⁵⁰

5.3. İzmir'in İşgaline Karşı Gösterilen Tepkiler

Mondros Mütarekesi'nin ruh ve maksadına aykırı ve tamamen haksız bir biçimde İzmir'in 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılara işgal ettirilmesi, ülkenin bütününde çok şiddetli tepkilere sebep olmuştur. İşgalin Yunanlılara yaptırılması ve onların da İzmir'e ayak basar basmaz, katliam ve halkın mukaddesatına karşı tecavüze girişmeleri, Türk Milleti'nin milli duygularını galeyana getirmiştir.¹⁵¹ Bu zulüm ve haksızlıklara karşı Türk kamuoyu ilk tepkisini, kapalı salon toplantıları, resmi makamlara telgraf çekme faaliyetleri ile ortaya koymuştur. Türk Milleti İzmir'in işgaline karşı en etkili tepkisini ise Anadolu'nun tamamında düzenlenen mitinglerde göstermiştir.¹⁵² İşgaller karşısında sessiz kalan İstanbul Hükûmeti'nden ümidini kesen Mustafa Kemal Paşa, 28 Mayıs 1919 tarihinde bütün mülki ve askerî makamlara işgalleri protesto etmek ve halkı uyandırmak amacıyla mitingler yapmaları talimatını vermiştir. Ayrıca, İtilaf devletleri mümessillerine ve İstanbul Hükûmeti'ne protesto telgrafları çekilmesini istemiştir.¹⁵³

Mustafa Kemal Paşa'nın çağrılarına uygun olarak, yurdun çeşitli yerlerinde olduğu gibi Sinop ve ilçelerinde de İzmir'in işgalini protesto mitingleri düzenlenmiş, İstanbul Hükûmeti'ne ve İtilaf devletleri mümessillerine protesto telgrafları çekilmiştir.¹⁵⁴ Sinoplular, 16 Mayıs 1919 tarihinde Belediye Reisi Rasim Bey'in önderliğinde, eşraftan birçok şahsın da imzasını taşıyan bir telgrafla, İstanbul Hükûmeti'ni İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında gösterdiği tavır nedeniyle protesto etmiştir. Çekilen telgrafta; İzmir gibi Türkoğlu Türk vilayetimizin Osmanlı ülkesi olarak kalmasını son dereceye kadar savunacakları kararlılığını ortaya koymuşlardır.¹⁵⁵

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, Sinop'un Ayancık Kazası halkı tarafından da protesto edilmiştir. Ayancıklılar, İzmir'in işgalini 26 Mayıs 1919'da, Ayancık Müftüsü İsmail Hakkı ve Belediye Başkanı Mehmet Haşim önderliğinde İstanbul Hükûmeti'ne

¹⁴⁹ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (12 Eylül 1952), s. 3.

¹⁵⁰ Efe, *Sinop Tarihi*, s.196.

¹⁵¹ *Türk İstiklal Harbi*, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1999, s. 49.

¹⁵² Zekai Güner, *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, s. 168.

¹⁵³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul: MEB. Yayınları, 2000, s. 22-23.

¹⁵⁴ Efe, *Sinop Tarihi*, s.190.

¹⁵⁵ Hamdi Atamer, "Millî Direnme", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 10, (1968), s. 25.

gönderdikleri bir telgraf ile protesto etmişlerdir.¹⁵⁶ Ayancıklılar, “Osmanlı memleketlerinin parçalarından olan İzmir Vilayeti gibi yüzyıllar görmüş bir Türk memleketinin, Yunan askerleri tarafından işgali hakkındaki İtilaf devletlerinin verdikleri kararın hak ve adalete vurulmuş bir darbe olduğunu, bunu hiçbir suretle kabul etmeyeceklerini” ifade etmişlerdir.¹⁵⁷ Sinop’un Boyabat Kazası halkı adına 27 Mayıs 1919 tarihinde, Boyabat Hürriyet ve İtilaf Fırkası Şube Reisi Osman Nuri imzasıyla, İstanbul Hükûmeti ve İtilaf devletleri temsilcilerine İzmir’in Yunanlılar tarafından işgalini protesto eden bir telgraf çekilmiştir. Boyabatlıların İzmir’in işgaline karşı tepkileri şu şekilde ifade edilmiştir: “Bahtı kötü vatanın bölünmez bir parçası olan İzmir’in, Yunan askerleri tarafından işgali haberi burada yıldırım çarpmış gibi hüznün ve yas doğurdu. Bu işgal keyfiyeti bütün İtilaf devletleri nezdinde protesto” edilmiştir.¹⁵⁸

Sinoplular, ikinci defa İzmir’in işgalini protesto etmek amacıyla 3 Haziran 1919 tarihinde de Seyit Bilal Türbesi önünde büyük bir miting düzenlemiştir. Miting de, istiklallerini korumak için büyük azim ile müdafaaya çalışacaklarına dair konuşmalar yapılmıştır. Ayrıca, “Yedi asırlık bir saltanatın ortadan kaldırılmasının dünya sulhunu ihlal edeceği, saltanatı ve istiklâlin korunmasının dünyadaki siyaset dengesi için elzem olduğunun”, İtilaf devletlerince dikkate alınmasının icap ettiğinin üzerinde durulmuştur. Mitingin sonunda, alınan kararlar İstanbul Hükûmeti’ne ve İstanbul’daki İtilaf devletleri temsilcilerine gönderilmiştir.¹⁵⁹

5.4. Sivas Kongresi İçin Delege Seçimi

21/22 Haziran 1919 tarihinde ilan edilen Amasya Tamiminde, Sivas’ta milli bir kongrenin toplanacağı, her bölgeden üç delegenin seçilerek derhal Sivas’a gönderilmesi çağrısı yapılmıştır. Bu çağrının yapılmasından sonra Mustafa Kemal Paşa, bütün kumandanlara, valilere, mülkiye amirlerine devamlı surette telgraflar çekerek, Sivas’a gönderilecek delegelerin bir an önce seçilip yola çıkartılmasını istemekteydi.¹⁶⁰ Mustafa Kemal Paşa’nın “Sivas’ta bir kongre toplanacaktır, üç murahhas seçip gönderiniz” diye yazdığı şifreli telgrafi, 18 Haziran 1919 tarihinde Sinop’a ulaşmıştır.¹⁶¹ 18 Haziran tarihli telgraftan sonra Sinop’a, 27 Ağustos 1919 tarihinde Ali Fuat Paşa vasıtası ile bir telgraf daha gönderilmiştir. 27 Ağustos tarihli telgrafta: “Sinop Sancağından üç murahhas intihap edilip Sivas’a gönderilmişse tesri-i intihap ve azamiyle enbasına bezl-i hizmet buyrulmasını bilhassa rica ederim.” deniliyordu. 31 Ağustos 1919’da Sinop Mutasarrıflığına mahsus olmak üzere, Ankara’dan 20. Kolordu Kumandanı Mirliva Ali Fuat Paşa’dan 2163 numaralı bir telgraf daha gelmiştir. Bu telgrafta, kongre için şimdiye

¹⁵⁶ Mehmet Şahinöz, “İzmir’in İşgali Üzerine Karadeniz Bölgesinde Yapılan Protesto Mitingleri”, *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986), Samsun: 1988, s. 465.

¹⁵⁷ Atamer, “Millî Direnme”, 10, s. 12.

¹⁵⁸ Hamdi Atamer, “Millî Direnme”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 11, (1968), s. 17.

¹⁵⁹ Atatürk, *Nutuk*, (2000), s. 23.

¹⁶⁰ Süleyman Kocabaş, *T.C. Devleti Tarihi I (Mütareke Dönemi ve Millî Mücadele 1918- 1923)*, İstanbul: Vatan Yayınları, 2003, s. 203; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, Ankara: TTK Yayınları, 1997, s. 148.

¹⁶¹ Uluğ, “İstiklal Savaşında Sinop”, 3 Eylül 1952, s. 5.

kadar Ankara üzerinden 25 kişinin gönderildiği, henüz göndermeyen yerlerin Ankara ve Sinop olduğu ifade ediliyordu.¹⁶² Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat paşaların çağrılarını üzerine, Sivas Kongresi'ne Sinop delegesi olarak katılmak üzere Kastamonu Vilayeti Meclisi Umumisinde Sinop azası olan Kastamonulu Tatlızade Nuri Efendi ve Binbaşılıktan emekli Zeki Bey seçilmiştir. Bu iki Sinop delegesi, kendilerine tüccar süsü vererek vapurla Samsun'a gitmiş, oradan da karayolu ile Sivas'a ulaşmıştır. Sivas Kongresi'nin toplandığı günlerde rahatsızlanan Nuri Efendi kongreye katılamamış, yalnız Zeki Bey 4 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kongresi'ne Sinop delegesi olarak iştirak etmiştir.¹⁶³

5.5. Mebusan Meclisi ve Birinci TBMM İçin Vekil Seçimleri

1 Ekim 1919'da istifa eden Damat Ferit Paşa Hükûmetinden sonra kurulan Ali Rıza Paşa Hükûmeti ile Temsil Heyeti arasında Amasya'da bir görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Ali Rıza Paşa Hükûmeti adına Bahriye Nazırı Salih Paşa'nın, Temsil Heyeti adına ise Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlık ettiği heyetler arasındaki görüşmeler, 20/22 Ekim 1919 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Görüşmelerde seçimlerin yapılması ve Mebusan Meclisi'nin açılması yönünde bir kararda alınmıştır.¹⁶⁴ Alınan karar doğrultusunda 19 Ekim 1919 tarihinde başlayan seçimlerde Temsil Heyeti, Sinop'tan Fethi ve İbrahim Tali beylerin seçilmesini istemiştir.¹⁶⁵ Her şey Temsil Heyeti'nin planlandığı gibi giderken Dr. Rıza Nur'un, Sinop'a gelip seçimlere katılması işleri değiştirmiştir. Sinoplular, tanımadıkları Temsil Heyeti adaylarından ziyade yakından tanıdıkları eski mebusları ve hemşerileri Rıza Nur ile Çerkez Zeki Bey'in Sinop mebusu olmasını istediklerinden, Hürriyet ve İtilafçılar bu iki ismi Sinop'tan mebus adayı göstermiştir.¹⁶⁶ 20 Ekim 1919 tarihinde tamamlanan seçim sonuçlarına göre, Sinop'tan Dr. Rıza Nur ve arkadaşı Kaymakam Zeki Bey mebus seçilmiştir.¹⁶⁷ Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adaylarının seçilememesi üzerine, Temsil Heyeti ile arası açılan Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tefik Bey, İstanbul Hükûmeti tarafından görevden alınmıştır.¹⁶⁸

1920 yılı Ocak ayı başında yeni seçilen mebuslarla ilk toplantısını yapan Meclisi Mebusan'ın ömrü çok kısa olmuştur. 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un fiilen işgal edildiği gün işgalciler tarafından meclis basılmış, bir kısım milletvekili tutuklanarak Malta'ya sürgün edilmiştir. Mebusan Meclisi'nin 18 Mart 1920'de yaptığı son toplantıda söz alan Sinop Mebusu Rıza Nur Bey, yaşananların hukuksuzluğunu ifade ettikten sonra, bu durumu dünya kamuoyu önünde protesto ettiklerini beyan etmiştir. Aynı gün Rıza Nur ve on altı arkadaşı tarafından verilen önerge ile güvenli bir ortam oluşuncaya kadar

¹⁶² Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 53; Dikmen, *İstiklal Savaşı'nda Sinop*, s. 24-25.

¹⁶³ Açıksöz, *İstiklâl Harbinde Kastamonu*, s. 13.

¹⁶⁴ A. Afetinan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Ankara: TTK. Yayınları, 1998, s. 41-42.

¹⁶⁵ Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara: TTK. Basımevi, 1989, s. 19.

¹⁶⁶ Dikmen, *İstiklal Savaşı'nda Sinop*, s. 60-61.

¹⁶⁷ Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, İstanbul: Altındağ Yayınevi, 1968, s. 509.

¹⁶⁸ *Kastamonu*, 20 Teşrinisani 1335, s. 1.

meclis toplantılarına ara verilmesi kararı alınarak meclis dağılmıştır. Rıza Nur Bey, Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasından sonra Anadolu'ya geçerek, Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve dolayısıyla Millî Mücadele hareketine katılmıştır.¹⁶⁹

Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması üzerine Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye Başkanı sıfatı ile meclisin Ankara'da toplanması için çağrıda bulunmuştur. Ankara'da açılacak meclise hem Meclis-i Mebusan'dan Ankara'ya gelebilen üyeler davet edilmiş hem de yeni seçimler yapılması için harekete geçilmiştir.¹⁷⁰ Heyet-i Temsiliye'nin 19 Mart 1920 tarihli tebligatı üzerine Sinop'ta, 1 Nisan 1920'de seçimler yapılmıştır.¹⁷¹ Sinop merkez kazasından Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti Reisi Emekli Jandarma Binbaşısı Rıza Vamık (Uras) ve Avukat Hakkı Hami (Ulukan), Boyabat'tan Müdafaa-i Hukuk Kaza Heyeti Reisi Abdullah (Karabina) ve Avukat Şevket (Peker) beylerle, Şerif (Arkan) Bey mebus seçilmiştir.¹⁷² Sinop'tan seçilen mebuslar meclis tarafından önemli görevlere getirilmiştir.

Birinci TBMM'de Sinop Mebusu olan Şerif Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'deki ilk açılışında en yaşlı üye sıfatıyla Meclise başkanlık etmiş ve Meclis'in ilk açılış konuşmasını yapmıştır.¹⁷³ TBMM tarafından halife seçilen Abdülmecit Efendi'yi kutlamak ve kutsal emanetleri teslim etmek üzere oluşturulan meclis heyetinin başkanlığını da üstlenmiştir. Mebusan Meclisi'nin dağıtılması üzerine Ankara'ya geçen Rıza Nur, 4 Mayıs 1920 tarihinde de Maarif Vekilliği'ne getirilmiştir. 24 Aralık 1921'de Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekili olan Rıza Nur Bey, bu göreve 25 Eylül 1922'de tekrar seçilmiştir. Lozan Barış Konferansı heyetinde ikinci delege olarak yer alan Rıza Nur Bey, Lozan Antlaşması'nı İsmet Paşa ve Hasan Bey ile birlikte imzalayanlar arasında yer almıştır. TBMM'nin İkinci Dönemi'nde, Sinop milletvekilliğine tekrar seçilen Rıza Nur, 14 Ağustos 1923'te Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili olarak İcra Vekilleri Heyeti'nde görev almıştır.¹⁷⁴ Hakkı Hami (Ulukan), ilk Mecliste Adalet, İktisat, Anayasa ve Mali Kanunlar Komisyonlarında görev almıştır. Şevket Bey, Samsun İstiklal Mahkemesi üyeliğine seçilmiştir. Bu görevi sırasında Pontusçuluk hareketi ve Koçgiri Ayaklanması ile ilgili davalara bakan Şevket Bey, 25 Kasım 1920'de Konya Ayaklanmasını soruşturan heyette de yer almıştır. 11-15 Mayıs 1921 tarihlerinde yapılan meclis başkanlığı seçiminde Mustafa Kemal Atatürk'ün başkan seçildiği yönetim kurulunda iki başkan vekilinden biri olmuştur.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM Dönemi 1919-1923*, C I, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1994, s. 30.

¹⁷⁰ Afetinan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, s. 67-68.

¹⁷¹ Açıksöz, *İstiklâl Harbinde Kastamonu*, s. 43-44.

¹⁷² Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", 13 Eylül 1952, s. 4.

¹⁷³ *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Nisan 1336, s. 2.

¹⁷⁴ Melek Ulusoy, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Ve İkinci Dönem Sinop Milletvekilleri", *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33 (2014), s. 129-130.

¹⁷⁵ Efe, *Sinop Tarihi*, s.205.

5.6. Batı Cephesi Zaferlerinin ve Lozan Anlaşmasının Sinop'taki Yankıları

Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı 23 Nisan 1920 günü Heyet-i Temsiliye'den verilen emir üzerine, Sinop halkı Sultan Alâeddin Camii'nde toplanmıştır. Camide meclisin muvaffakiyeti için dualar edilmiş ve sonra topluca Sinop Hükûmet Konağına gidilerek resmi tebriklerde bulunulmuştur. Bu tarihten sonra Sinop, tamamen TBMM'nin talimatları ile idare edilmeye başlanmıştır.¹⁷⁶ Sinoplular tarafından Batı Cephesi'ndeki gelişmeler yakından takip edilmiş, gelen güzel haberler kurtuluş ümidini ve heyecanını artırmıştır. İmkânlarını sonuna kadar kullanarak cephede savaşan ordusuna maddi manevi her türlü desteği vermiştir.

Türk Ordusu'nun Sakarya Savaşı'nda kazandığı haberini alan Sinop halkı, pek büyük tezahüratta bulunmuştur. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi, Sakarya Zaferi haberinin duyulması üzerine 13 Eylül 1920'de Sinop'ta yaşananları 15 Eylül tarihli sayısında: "Anadolu'da Sakarya Zaferi" başlığı altında duyurmuştur. Yunanlıların Sakarya'da hezimetle uğratılmasından dolayı hakka şükreden Sinoplular, bu parlak zaferi kazandıran ordumuzu hürmetle selamlamıştır. Canlarını feda eden şehitleri rahmet ve minnetle yad eden Sinoplular, Misak-ı Milli hedefinin gerçekleşeceğine dair inançlarını ifade etmişlerdir. Çok yakında Bursa'nın ve İzmir'in de kurtulması için dualar etmişlerdir.¹⁷⁷ Sinop'ta Sakarya Zaferi hatırasını tebcilen belediye tarafından inşa edilen Terazi Çeşmesi adı "Sakarya Çeşmesi" olarak değiştirilmiştir.¹⁷⁸

Büyük Taarruz zaferiyle Yunan ordusunun İzmir'den atıldığı ve Anadolu'nun işgalden kurtulduğu haberi Sinop'ta büyük bir sevinç ve coşkuya sebep olmuştur. Sinopluların bu coşkusu 11 Eylül 1922 tarihli *Sinop Gazetesi*'nde: "Coşan Yüreklerin Tezahüratı" başlıklı haberle okurlarına duyurulmuştur. Haberde: "... İslam bayrağını İzmir ufuklarında dalgalandıran, hep ağlayan esir annelerini ve yetimleri kurtaran, milli tarihimize pek muhteşem bir zafer sayfası ilave eyleyen mukaddes ordumuza karşı teşekkür ederiz" ifadelerine yer verilmiştir. Türk zaferinin duyulması ile Sinop'ta yaşanan coşku; "Coşan Yüreklerin Tezahüratı, Bayram Topları Atılırken" gibi kutlama haberleri, gerekse Sinopluların kahramanlıklarını öven yorumlarda basında yer almıştır.¹⁷⁹

Askerî zaferin Lozan Anlaşması ile taçlanması ve arkasından Cumhuriyet'in ilanı gibi büyük başarılar, Sinop'ta büyük bir coşku ile karşılanmıştır. Sinopluların coşkusu, yerel basında: "Nurlu Geceler, Cumhuriyet İlanı Merasimi, Çifte Bayram, Neşe Günleri" gibi başlıklar altında, Sinop'ta zirveye çıkan millî ve manevi duyguları ortaya koymuştur. Kahraman milletimizin kazandığı kesin ve üstün zaferle gerçek olan milli gayelerimizi, uzun müzakerelerden sonra milletlerarası anlaşma ile de sağladığı ifade edilmiştir. Sinop'un eğlence yerleri beş gün beş gece taşıp taşıp boşalmıştır.

¹⁷⁶ Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, s. 111-112.

¹⁷⁷ "Anadolu'da Sakarya Zaferi", *Hâkimiyet-i Milliye*, 15 Eylül 1921.

¹⁷⁸ *Hâkimiyet-i Milliye*, 15 Eylül 1921.

¹⁷⁹ *Sinop Gazetesi*, "Coşan Yüreklerin Tezahüratı", 11 Eylül 1922, s. 1; Ömer Kemal, "Bayram Topları Atılırken", *Sinop Gazetesi*, S.139, 1 Mayıs 1924, s. 2.

Yapılabilecek milli tezahüratın tamamı Sinoplular tarafından icra edilmiş, kayıkçı esnafı, kayık yarışlarından elde edilen bütün hâsılatı Hilâl-i Ahmer'e hediye etmiştir. Pehlivanlar da bir günlük hâsılatlarını, tamamen Şehit yetimlerine hibe etmiştir.¹⁸⁰

5.7. Millî Mücadele Yıllarında Sinop Mutasarrıfları ve Faaliyetleri

Mazhar Tefvik Bey: Mütarekeden sonra iktidara gelen Hürriyet ve İtilaf Fırkası, idare makamlarına kendilerine yakın isimleri atamaya başlamıştır. Bu sırada Sinop Mutasarrıflığında bulunan Necip Bey, 26 Nisan 1919 tarihinde Kırşehir Mutasarrıflığına tayin edilince, Sinop Mutasarrıflığına da Üsküdar Polis Müdürü Mazhar Tefvik Bey atanmıştır.¹⁸¹ İstanbul'dan Sinop'a, 9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa ve heyetini getiren Bandırma Vapuru ile gelen Mazhar Tefvik Bey üzerinde, Mustafa Kemal Paşa'nın seyahat sırasındaki telkinleri etkili olmuştur. Sinop'ta bir taraftan Hürriyet ve İtilaf Fırkası politikalarını uygulayan Mazhar Tefvik Bey, bir taraftan da Mustafa Kemal Paşa ile irtibatını devam ettirmiştir. Tefvik Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın tebligat ve telkinleri doğrultusunda Sinop'ta bekçi teşkilatını teşkil etme, milli tezahüratı teşvik etme çabası içinde olmuştur. İşgaller karşısında Babıâli'ye ve İstanbul'daki galip devletler temsilcilerine protesto telgrafları çekmiştir.¹⁸²

İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürülmek üzere vapurla yola çıkarılan Osman Bey'i, Sinop'ta alıkoymuş ve daha sonra Sinop'tan Sivas'a göndermek üzere yola çıkarmıştır. Bu hareketi Samsun'da bulunan İngiliz temsilcilerini çok kızdırmış olduğundan İngilizler onu Sinop Mutasarrıflığından aldirmek için İstanbul Hükûmeti'ne baskı yapmışlardır. İstanbul Hükûmeti'nin emirlerini tereddütsüz yerine getiren Kastamonu Vilayet idaresi, Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye'nin direktifleri doğrultusundaki hareket ettiği gerekçesiyle Sinop Mutasarrıf Mazhar Tefvik Bey'i görevden almıştır. Mazhar Tefvik Bey'in Mutasarrıflıktan alınmasına çok üzülen Sinop halkı ve Belediye Reisi Rasim Bey, onun tekrar vazifesine dönmesi için Kastamonu Valiliği'ne telgraflar çekmişlerdir.¹⁸³ Bu arada 15 Eylül 1919 tarihinde Memurin ve Sicilli Ahval Müdüriyeti Kastamonu Valiliği'nden Mazhar Tefvik Bey'in derhal İstanbul'a gönderilmesi istemiştir.¹⁸⁴ Bu durum Kastamonu Vilayet idaresi ile Temsil Heyetinin arasının açılmasına sebep olduğundan Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Kastamonu ile İstanbul arasındaki ilişkiyi kesmek amacıyla 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa'dan Kastamonu'ya olağanüstü yetkilerle bir subay göndermesini istemiştir. Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine Albay Osman Bey'i Kastamonu'ya göndermiştir. Osman Bey, 16 Eylül 1919 tarihinde Kastamonu'ya gelerek idareyi ele

¹⁸⁰ *Sinop Gazetesi*, "Neşe Günleri", 30 Temmuz 1923, s. 1; "Nurlu Geceler", 1 Temmuz 1923, s. 1; "Çifte Bayram", s. 66, 23 Temmuz 1923, s. 1.

¹⁸¹ *BOA*, İ, DÜİT., 43 / 1 (25 Receb 1337).

¹⁸² Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (3 Eylül 1952), s. 5.

¹⁸³ Efe, *Sinop Tarihi*, s.207-208.

¹⁸⁴ *BOA*, DH, ŞFR., 103 / 159, (19 Zilhicce 1338).

aldıktan sonra yaptığı ilk iş vilayetin İstanbul'la telefon ve telgraf bağlantılarını kesmek olmuştur. Arkasından da görevden alınan Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Bey'i tekrar göreve iade etmiştir.¹⁸⁵

Mazhar Tevfik Bey, 20 Eylül 1919 tarihinde halkın coşkun tezahüratı arasında Mutasarrıflık makamına gelerek görevinin başına dönmüştür. Sinop Mutasarrıflığı görevine tekrar döndükten sonra, milli kuvvetlerin teşekkülünde ve Millî Hareketin güçlenmesi yolunda, eskisinden daha fazla çalışmaya başlamıştır. Çalışmalarından Rumların kuşkulandıklarını gören Mazhar Tevfik Bey, 24 Eylül 1919 tarihinde azınlıkların endişelerini gidermek için teskin edici kapsamlı bir beyanname yayınlamıştır.¹⁸⁶ 20 Ekim 1919 tarihinde tamamlanan Son Osmanlı Mebusan Meclisi için yapılan seçimlerde, Sinop'ta Müdafaa-i Hukuk adaylarına karşı Dr. Rıza Nur ve onun arkadaşı Kaymakam Zeki Bey'i desteklediği için Tevfik Bey'in Temsil Heyeti ile arası açılmıştır. Temsil Heyeti ile arası açılan Mazhar Tevfik Bey, İstanbul Hükûmeti tarafından 19 Ekim 1919'da Sinop Mutasarrıflığı görevinden alınmıştır.¹⁸⁷

Mahmut Celaledin Bey: 20 Ekim 1919 tarihinde Sinop Mutasarrıflığına tayin edilen Mahmut Celaledin Bey'in atanması hakkında Padişah iradesi, 1 Mayıs 1920'de çıkmıştır.¹⁸⁸ Mahmut Bey döneminde, Sinop Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yeniden oluşturulmuş, kazalarındaki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti şubeleri daha aktif hale getirilmiştir.¹⁸⁹ Heyet-i Temsiliye'nin tebligatı üzerine Sinop'ta, Sultan Alâeddin Camii'nde toplantılar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan toplantılarda alınan kararlar doğrultusunda gerekli görülen makamlara telgraflar çekilmiştir.¹⁹⁰ Sinop Mutasarrıfı Mahmut Bey ile Kastamonu Valisi Cemal Bey'in bazı konularda görüş ayrılığına düşmeleri nedeniyle araları açılmıştır. Kastamonu Valisi Cemal Bey'le Sinop Mutasarrıfı Mahmut Bey arasındaki sorunlar Hükûmete intikal edince, Mahmut Bey'in Sinop'tan başka bir yere tayinine karar verilmiştir. 6 Mart 1920 tarihinde Dâhiliye Nezareti'nden Kastamonu Valiliği'ne, Sinop Mutasarrıfı Mahmut Celaledin Bey'in Kırşehir Mutasarrıflığına tayin edildiği tebliğ edilmiştir.¹⁹¹

Zihni Bey: 14 Mart 1920'de, Sinop Mutasarrıflığına Bolu Mutasarrıflığından istifa etmiş olan Reşad Bey'in tayin edilmiştir.¹⁹² Ancak Reşad Bey'in görev süresi çok kısa olmuştur. Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra, Hürriyet ve İtilafçılar Sinop'ta Millî Hareket aleyhinde faaliyetlere girişmiştir. Sinop'ta İstanbul Hükûmeti taraftarı bir idare

¹⁸⁵ Atatürk, *Nutuk*, (2000), s. 139, 163-168.

¹⁸⁶ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (10 Eylül 1952), s. 3.

¹⁸⁷ Kastamonu, 20 Teşrinisani 1335, No. 2327, s. 1; Nur, *Hayat ve Hatıratım*, s. 509.

¹⁸⁸ BOA, İ, DUİT., 43 / 27 (25 Muharrem 1338); İ, DUİT., 43 / 52 (12 Şaban 1338).

¹⁸⁹ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (12 Eylül 1952), s. 3.

¹⁹⁰ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 101.

¹⁹¹ BOA, DH, ŞFR., 108 / 24 (15 Cemaziyelahir 1338); İ, DUİT., 43 / 42 (22 Cemaziyelahir 1338).

¹⁹² BOA, DH, ŞFR., 108 / 62 (23 Cemaziyelahir 1338); İ, DUİT., 43 / 46 (27 Cemaziyelahir 1338).

oluşturmak amacıyla, Zeki Bey'in Sinop Mutasarrıflığına tayin edildiğine dair, 16 Mayıs 1920 tarihinde bir Padişah irade çıkartılmıştır.¹⁹³ Zeki Bey'in Sinop'a gelmesinden sonra neler yapacağına dair birçok dedi kodu ortalıkta dolaşmaya başlamıştır. Mutasarrıflığa tayin edilen Zeki Bey'in bir askerî kuvvetle Sinop'a geleceği ve Sinop Çerkezlerinden de destek alarak, Kastamonu üzerinden Ankara'ya yürüyeceği söylentileri yayılmıştır. Silah cephane nakli açısından önemli olan Sinop'un, mutlaka Millî Hareketin kontrolünde olması gerekliliğine inanan Milli Hükûmet, Sinop Mutasarrıflığına, icabında Mevki Kumandanlığını da îfâ etmek üzere, Erzurum Mebusu Zihni Bey'i tayin etmiştir. Derhal Sinop'a gelip göreve başlayan Zihni Bey, haydutluk yapan çeteleri birer birer ortadan kaldırmış, Hürriyet ve İtilafçılarla, yerli azınlıkların Millî Hareket aleyhinde çıkarmak istedikleri isyan hareketine, kararlı tutumu ve aldığı tedbirlerle fırsat vermemiştir.¹⁹⁴

Sinop Mutasarrıflığı sırasında dâhildeki ve hariçteki tehlikeleri bertaraf etmekle kalmayan Zihni Bey, Liva dâhilinde bütün halkın emniyet ve itimadını kazanmıştır. Yunan savaş gemilerinin İnebolu'ya yaptıkları bombardımanın Sinop'un da başına gelmemesi için tedbirler almıştır.¹⁹⁵ Zihni Bey'in mutasarrıflığının son günlerinde, Sinop Livası Kastamonu'dan ayrılarak müstakil olmuştur. Sinop Mutasarrıflığında bir süre daha kalan Zihni Bey, daha sonra terfi-an Bitlis Valiliği'ne tayin edilmiştir.¹⁹⁶

Süleyman Necmeddin Bey: Zihni Bey'in Bitlis Valiliğine tayin edilmesi üzerine 18.01.1922 tarihinde, Malta'dan sürgünden dönmüş olan Samsunlu Süleyman Necmeddin Bey tayin edilmiştir. Bu dönemde artık Milli Hükûmet tamamen gelişmiş, esaslı ve kanuni yollardan memleketin idaresini ele almış olduğundan, Süleyman Necmeddin Bey döneminde Sinop'ta mühim bir hadise cereyan etmemiştir. Süleyman Necmeddin Bey, 01.08.1922 tarihinde Kastamonu Valiliği'ne tayin edilmiştir.¹⁹⁷

Hüsnü Bey: Süleyman Necmeddin Bey'in Kastamonu Valiliği'ne tayin edilmesi üzerine, Sinop Mutasarrıflığına 03.08.1922 tarihinde Saruhan Eski Mutasarrıfı Hüsnü Bey tayin edilmiştir. Hüsnü Bey'in Sinop Mutasarrıflığı döneminde, Millî Mücadele'nin silahlı safhası kazanılmış, Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ülkenin kaderine tamamen hakim olmuş olduğundan, memlekette şartlar normalleşme sürecine girdiğinden önemli bir sorun yaşanmamıştır. Bir yıl gibi bir süre Sinop Mutasarrıflığı görevinde kalan Hüsnü Bey, 19.09.1923 tarihinde Aydın Mutasarrıflığına tayin edilerek Sinop'tan ayrılmıştır.¹⁹⁸

¹⁹³ BOA, İ, DUİT., 43 / 56 (27 Şaban 1338).

¹⁹⁴ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 190.

¹⁹⁵ Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (16 Eylül 1952), s. 4; (17 Eylül 1952), s. 4

¹⁹⁶ Dikmen, *İstiklal Savaşında Sinop*, s. 103; Uluğ, "İstiklal Savaşında Sinop", (19 Eylül 1952), s. 4.

¹⁹⁷ BCA, S:11325, D: 71-63, F: 30.18.1.1, Yer No (Y): 4.45.1;S: 1728, F: 30.18.1.1, Y: 5.23.4; S: 1736, D: 71-79.

¹⁹⁸ BCA, S: 2784, D: 71-154, F: 30.18.1.1, Y: 7.34.7; S: 2796, D: 71-156, F: 30.18.1.1, Y: 7.34.19.

6. Askerî ve Lojistik Faaliyetler

6.1. Sinop Liman ve İskelelerinin Silah-Cephane İkmaline Katkıları

Millî Mücadele'nin hayati bir boyuta gelmesi, mücadelenin devam ettirilebilmesi için denizden yapılacak sevkiyatın önem kazanmasına sebep olmuştur. Kastamonu Vilayeti, deniz sınırı içinde yer alan Gerze, Sinop, Ayancık, İstefan liman reisliklerinin İstanbul'la bağıını koparmak amacıyla, 10 Temmuz 1920'de Ankara'da Umur-ı Bahriye Müdüriyeti kurulmuştur. Bu kuruluşla birlikte, Sinop ve sahil kasabalarında bulunan limanlar müdüriyete bağlanmıştır. Karadeniz'de deniz taşımacılığı için, sahil üç kısma ayrılmıştır. Yapılan taksimatla Sinop, merkezi Samsun olan Tirebolu-İnebolu kısmına dahil edilmiştir. 26 Ekim 1920 tarihinde Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Kumandanlığı kurulunca, Tirebolu batısından Sinop'a (dâhil) kadar olan limanlar, Samsun Merkez Liman Reisliği emrine verilmiştir. Sinop'un batısındaki limanlar ise Zonguldak Merkez Liman Reisliğine bağlanmıştır. Sinop Mevki Komutanlığı'nın tespitlerine göre; doğudan gelecek cephane için bu bölgede iklim şartlarına uygun dört iskele bulunuyordu. Bu iskelelerden birincisi Sinop Limanı, ikincisi Sinop'un yedi mil batısındaki Taşyanağı İskelesi idi. Üçüncü iskele ise Sinop'un doğusunda bulunan Gerze İskelesi, dördüncü iskele olarak Akliman tespit edilmiştir. Sinop Liman ve iskelelerinden gelecek olan silah ve cephanenin karaya çıkarıldıktan sonra, Boyabat üzerinden Kastamonu'ya nakledilmesine karar verilmiştir.

Sakarya Savaşı öncesi ve savaş sırasında, çeşitli merkezlerden silah tüccarları vasıtasıyla alınan silah ve cephane ile Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne sevk edilen silahların naklinde Sinop liman ve iskeleleri de kullanılmıştır. 1920-1921 kışında küçük balıkçı motorları Sinop-İnebolu arasındaki koylara çok miktarda silah ve cephane taşımıştır.¹⁹⁹ Sinop Sancağının da içinde yer aldığı Kastamonu Vilayeti, Millî Mücadele'nin ikmal iskelelerini oluşturmuştur. İstanbul'da faaliyet gösteren gruplar tarafından sağlanan silahlar, çeşitli vasıtalarla Sinop, İnebolu, Cide, Bartın, Kozlu, Kilimli, Zonguldak, Ereğli limanlarına çıkartılmıştır. Sinop limanlarına çıkartılan silah ve cephaneler, Sinop-Boyabat-Taşköprü-Kastamonu yollarını takiben Ankara'ya ve Batı Cephesi'ne ulaştırılmıştır.²⁰⁰ Sinop Sancağı dahilinde bulunan liman ve iskeleler, 1921 ve 1922 yılı içinde Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı verdiği savaşta, ordunun ikmalinde önemli görevler ifâ etmiştir. Karadeniz kıyılarında güvenliği tam olarak sağlayacak yeterli güç yokken bile, bölgeden Batı Cephesi'ne devamlı asker, silah, cephane sevki yapılmıştır.²⁰¹

¹⁹⁹ İsmail Efe, "Mütareke ve Millî Mücadele Yıllarında Sinop'ta Güvenlik ve Lojistik Faaliyetleri", *Karadeniz Araştırmaları*, 60 (2018), s.62-64.

²⁰⁰ Ekrem Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum", *Cumhuriyet*, 6 Ekim-2 Kasım 1970,

²⁰¹ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s.308.

Doğu Cephesi'nde kazanılan zafer sırasında, Ermenilerden ele geçirilen 760 top, 100 makineli tüfek, 4.252 tüfek ve ayrıca, Rus yardımlarının ilk partisi olan 2.317 tüfek, 2.031 sandık mermi, 1.694 süngü önce Trabzon'a getirilmiştir. Trabzon'dan yüklenen silah ve mühimmat kademeli olarak Sinop, Samsun, İnebolu, Akçaşehir limanlarına gönderilmiştir. Silah ve mühimmatın yanı sıra, asker taşınması işi de gerçekleştirilmiştir. Özellikle, Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne ve stratejik açıdan daha önemli liman ve şehirlere, askerî birlikler deniz yolu ile taşınmıştır.²⁰² Türk gemilerinin yanı sıra yabancılara ait gemilerle de Sinop Limanı'na silah, mühimmat ve çok sayıda subay taşınmıştır. Cemal Karabekir anılarında, kendisinin birçok arkadaşıyla birlikte, Avusturyalı eski bir subay olan kaptan idaresindeki gemiyle, Sinop'a götürüldüğünü anlatmaktadır.²⁰³

6.2. Preveze Gambotu ve Faaliyetleri

Mütarekenin imzalanmasından sonra İstanbul Hükûmeti, Mütareke şartlarının ihlal edilerek bölgenin işgal edilmesini engellemek, Pontusçu faaliyetlere ve otorite boşluğundan yararlanarak eşkıyalık yapanlara karşı tedbir almak için Karadeniz'e motorlar, gambotlar ve gemiler göndermeye karar vermiştir. Bu anlayış doğrultusunda, Dâhiliye Nezareti 11 Ocak 1919 tarihinde, Preveze Gambotunun Sinop'a gönderilmesine karar vermiştir.²⁰⁴ Preveze Gambotu, İstanbul İşgal Kuvvetleri Baş Amirali İngiliz Calthorpe'un bilgisi dâhilinde, bölgede karakol vazifesi görmek, korsanlık ve kaçakçılığı önlemek, ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamak amacıyla 26 Şubat 1919'da Sinop'a gitmek üzere İstanbul'dan hareket etmiştir.²⁰⁵ İstanbul'dan ayrılmadan önce Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince gambotun üzerindeki ana silahları olan 10 cm'lik topları sökülmüş, sadece 2 adet 4,7 cm'lik topları ve 7.65 cm'lik mavzerleri bırakılmıştır.²⁰⁶

28 Şubat 1919 tarihinde Samsun Merkez Liman Reisinin emrine giren Preveze Gambotunun, ikmal ve hareket üssü Sinop'tur.²⁰⁷ Sinop'ta üstlenen Preveze Gambotu, Batı Karadeniz'de karakol yapmak üzere görevlendirilmiştir. Eksik personel, önemli bakım ve onarım sorunları ile göreve başlayan Preveze Gambotu, Samsun, Sinop ve Trabzon'da bulunan kömür depolarındaki stokların uzun savaş yıllarında bitmiş olması, Zonguldak ve Ereğli'nin 8 Mart 1919'da Fransızlarca işgal edilmesi nedeniyle yakıt bulmakta da zorlanmaktaydı.²⁰⁸ Preveze Gambotunun faaliyetlerinden rahatsızlık duyan İngilizler, İstanbul Hükûmeti'ne gambot hakkında şikâyette bulunmaya başlamışlardır.

²⁰² Müderrisoğlu, *İstiklal Savaşının Mali Kaynakları*, s.323.

²⁰³ Cemal Karabekir, *Maçka Silahhanesi Hatıraları*, İstanbul: Nehir, 1991, s.111.

²⁰⁴ BOA, DH, İUM, EK., 49 / 73 (8 Rebiyülahir 1337).

²⁰⁵ Atabey, *Karadeniz'de Türk Donanması*, s. 60.

²⁰⁶ Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, s. 24

²⁰⁷ Emrullah Nutku, "Deniz Cephesi", *Yakın Tarihimiz*, 1962, s. 55-56.

²⁰⁸ Atabey, *Karadeniz'de Türk Donanması*, s. 60.

Şikâyet üzerine Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 29 Nisan 1919'da, Kastamonu Vilayetine Preveze Gambotu süvarisinin mahalli Hükûmetin yazılı emrine uygun olarak hareket etmesini tebliğ etmiştir.²⁰⁹

Sinop'ta bulunan Preveze Gambotu, kömürsüzlük nedeniyle hareket edemez duruma gelince, kömür temini için Hükûmete müracaatta bulunulmuştur. Bu durumu dikkate alan Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, 4 Mayıs 1919'da Kastamonu Valiliği'ne, Preveze Gambotunun yeterli kömürü olmadığı için sahili gözetleme faaliyetini yürütmediğini, Vilayetçe gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir.²¹⁰ Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, 14 Mayıs 1919 tarihinde Kastamonu Valiliği'ne Preveze Gambotunun mahalli idarenin emri ile hareket etmesini, tehcir sanıkları hakkında takibat ve tahkikat için ihtiyaç halinde kullanılması talimatını vermiştir²¹¹.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan bir gün sonra 20 Mayıs 1919'da gambotlar için Harbiye Nezareti'nden 500 ton kömür gönderilmesi talebinde bulunmuştur. İlk telgrafına olumlu bir cevap alamayan Mustafa Kemal Paşa, 27 Mayıs 1919 tarihinde gambotların kömür olmadığı için hareket edemediklerini, kıyılarda emniyet ve güvenliğin sağlanabilmesi için acilen kömür gönderilmesi talebiyle Harbiye Nezareti'ne ikinci bir telgraf daha çekmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın ısrarı sonuç vermiş, 13 Haziran 1919'da gambotlara ihtiyaç duydukları kömür gönderilmiştir. Kömür ihtiyacı karşılanan Preveze Gambotu Karadeniz Bölgesinde Pontus Rum Devleti kurulması yönündeki girişimleri engelleme mücadelesine başlamıştır. Preveze Gambotu'nun Sinop ve havalisine dışarıdan getirilmeye çalışılan Rum ve Ermeni çetelerine karşı yürüttüğü mücadeleden rahatsızlık duyan İtilaf devletleri, önce gambotun faaliyetlerini kısıtlamaya çalışmış, 1919 yılı sonlarına doğru da gambotun İstanbul'a getirilmesi için baskılarını artırmıştır.²¹² Sinop'ta bulunan Preveze Gambotunu İstanbul'a götürerek kontrolleri altında tutmak için İngilizlerin baskılarının arttığı günlerde, Bahriye Nezareti de Samsun Merkez Liman Reisliğine, Preveze Gambotunu İstanbul'a göndermesi hususunda yazılı emir vermiştir.²¹³

23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılıp 2 Mayıs 1920 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti teşkil edildikten hemen sonra Milli Müdafaa Vekâleti, Sinop'ta bulunan Preveze Gambotuna el koyduğunu ilan etmiştir. Preveze Gambotunun İtilaf devletleri gemileri tarafından ele geçirilmesini önlemek amacıyla, TBMM ile Rusya arasında bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşma gereğince, Preveze Gambotunun silah ve cephaneleri alınarak Rusya'nın Novorosisk Limanı'na gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Rusya'ya hareketi emredilen Preveze Gambotu, 11 Ekim 1920'de Sinop'tan hareket

²⁰⁹ BOA, DH, ŞFR., 98 / 359 (28 Receb 1337).

²¹⁰ BOA, DH, ŞFR., 99 / 25 (3 Şaban 1337).

²¹¹ BOA, DH, ŞFR., 99 / 200 (13 Şaban 1337)

²¹² Atabey, *Karadeniz'de Türk Donanması*, s. 61.

²¹³ Nutku, "Deniz Cephesi", s. 56.

etmiş ve 13 Ekim 1920 tarihinde de Rusya'nın Novorosisk Limanı'na ulaşmıştır.²¹⁴ Novorosisk Limanı'na giden Preveze Gambotunu bir armağan telakki eden Ruslar, gambota kendi bayraklarını çekmişlerdir.²¹⁵

Batı Cephesinde mücadelenin sürdürülebilmesi için Karadeniz üzerinden yapılacak sevkiyat önem kazanınca, TBMM Hükûmeti Preveze Gambotunun Türkiye'ye gönderilmesi için Rusya'ya talepte bulunmuştur. Rusya, ilk etapta Türkiye'nin bu talebine bir takım gerçeklerle olumsuz cevap vererek gambotu iade etmek istememiştir. Ancak, 16 Mart 1921'de Moskova Dostluk Anlaşmasının imzalanması ile Rusya'nın tavrı değişmiştir. Gambotu verirken üzerinde bulunan silah ve cephanelerini teslim etmek istemeyen Rusya, bazı cihazlarını ve yedek parçalarını sökerek el koymuştur. Türk personel tarafından Novorosisk Limanı'ndan teslim alınan Preveze Gambotu, 1921 yılı Mayıs ayı ortalarında Trabzon'a getirilmiştir.²¹⁶ Trabzon'a getirildikten sonra Preveze Gambotunda incelemeler yapılmıştır. Yapılan inceleme sonunda hazırlanan raporda; Gambotun Ruslar tarafından tamamıyla soyulmuş ve tahrip edilmiş bir halde iade edildiği beyan edilmiştir.²¹⁷ Preveze Gambotu teslim alındıktan sonra yapılan tadilatlarla, Millî Mücadele'nin ikmalî için Karadeniz üzerinden Anadolu'ya silah, cephane ve mühimmat taşımaya başlamış ve bu faaliyetlerini Millî Mücadele'nin sonuna kadar sürdürmüştür.²¹⁸

6.3. Sinopluların Orduya Yardımları

İşgal hareketleri karşısında Türk yurdunun korunması ve düşman işgalinden temizlenmesi amacıyla başlatılan Millî Mücadele hareketinin tek dayanağı, yoksulluk içinde zor şartlarda yaşamaya çalışan Türk Milleti idi. Cephede savaşacak askerinden, ihtiyaç duyulan silah-cephaneye, yiyecek, giyecek ve her türlü ihtiyaç halktan karşılanacaktı. Batı Cephesi'nde kritik muharebelerin başladığı sırada, tüfek ve fişek ihtiyacı hat safhaya ulaşınca, Milli Müdafaa Vekâleti her çareye başvurmaya başlamıştır. Vekâletin talebi üzerine, Sinop Askerlik Şubesi tarafından Sinop'tan temin edilen silah ve cephaneler, kayıklara yüklenerek İnebolu'ya gönderilmiştir. İnebolu'da karaya çıkartılan silah ve cephane, ilk vasıta ile Batı Cephesi'ne sevk edilmiştir.²¹⁹

5 Ağustos 1919 tarihinde Büyük Millet Meclisi tarafından Başkumandanlık görevi verilen Mustafa Kemal Paşa, 7/8 Ağustos 1921 tarihinde ordunun ihtiyaçlarını temin amacıyla Tekâlif-i Milliye Emirlerini yayınlamıştır. Bu emir çerçevesinde, Sinop ve kazalarında Tekâlif-i Milliye Komisyonları kurulmuştur. Sinop'ta Tekâlif-i Milliye Komisyonu Başkanlığı görevini Sinop Askerlik Şubesi Reisi ve Mevki Kumandanı olan Cemal Bey

²¹⁴ Efe, *Sinop Tarihi*, s.229.

²¹⁵ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, s. 358.

²¹⁶ Atabey, *Karadeniz'de Türk Donanması*, s. 65.

²¹⁷ Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, 23/71, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1974, Belge No:1544.

²¹⁸ Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, s. 31-32; Emrullah Nutku, "İlk Ganimet", *Yakın Tarihimiz*, 1962, s. 139.

²¹⁹ Efe, *Sinop Tarihi*, s.238.

üstlenmiştir. Boyabat Kazası Tekâlif-i Milliye Komisyon Başkanlığını Kaymakam Azmi Bey, Ayancık Kazası Komisyon Başkanlığı'nı Nazım Bey, Gerze Kazası Komisyon Başkanlığı'nı ise Esat Bey üstlenmiştir. Sinop ve kazalarında teşkil edilen Tekâlif-i Milliye Komisyonları, sorumluluk bölgelerinde geceli gündüzlü çalışarak, çok miktarda yiyecek, giyecek ve silah toplayarak cepheye sevk etmiştir.²²⁰

25 Ağustos 1921 tarihli *Açıksöz* gazetesinde, Ayancık'tan cepheye sevk edilen asker kabilelerinin ufak tefek eksiklerinin Ayancık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Mithat Bey tarafından karşılandığı haberi yer almıştır. Ayrıca, Mithat Bey'in yola çıkan her askere yarımşar lira harçlık verdiği, askere yeni çağrılan ve sevk edilen her fert için aynı başışı yapmayı sürdüreceğini taahhüt ettiği de ifade edilmiştir.²²¹ Sinoplular, Tekâlif-i Milliye Komisyonları vasıtası ile Millî Mücadeleye yardım ve desteklerini devam ettirmiştir. 21 Eylül 1921 tarihinde, Sinop eşrafından Çerkez Hacı Ömer Efendi, beygirleri ile birlikte yüz lira kıymet tahmin edilen bir araba ve bir çift öküzü, Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na bağışlamıştır. 11 Ekim 1921 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde, Ayancık Belediye Reisi Ali Bey'in sekiz baş sığırı Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na bağışladığı haberi yer almıştır.²²²

Sinop ve kazaları halkı Tekâlif-i Milliye Emirleri gereğince, kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirdiği gibi, Hilal-i Ahmar Cemiyeti vasıtası ile de Millî Mücadele hareketine her türlü yardımı yapmıştır. 1920 yılı Mart ayının başından 1921 yılının Ocak ayına kadar, Sinop Hilal-i Ahmar merkez cemiyeti vasıtası ile 649 lira, Boyabat şubesinden 590 lira, Gerze şubesinden 600 lira, Ayancık şubesinden 240 lira, Ayancık hanımlar şubesinde de 280 lira yardım yapılmıştır.²²³ Sinop Meclis-i Umumisi'nin 4 Ocak 1921 tarihinde toplanan altıncı içtimaında, Sinop Belediyesi'nce yapılmasına karar verilen İlkbahar at koşularından elde edilecek hâsılâtın, Hilal-i Ahmar Cemiyeti'ne bağışlanmasına karar verilmiş ve bu karar belediye tarafından uygulanmıştır.²²⁴

Sinop merkez, Ayancık ve Gerze kazaları halkı, 1922 yılında kendileri aç oldukları halde, düşmanla çarpışan evlatları için yiyecekleri ekmeği, hatta ekecekleri tohumu bile seve seve Tekâlif-i Milliye Komisyonlarına vermiştir. Ancak, aşırı kar yağışının yolları kapaması üzerine açlık tehlikesi hat sahaya çıkmış ve hatta açlıktan ölümler başlamıştır. Bu acı durumu yakından gören idare makamları, durumu Kastamonu Valiliğine ve Milli

²²⁰ Serpil Sürmeli, *Millî Mücadele'de Tekâlif-i Milliye Emirleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998, s. 87

²²¹ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s.371; Sürmeli, *Millî Mücadele'de Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 144.

²²² Sürmeli, *Millî Mücadele'de Tekâlif-i Milliye Emirleri*, s. 148, 151.

²²³ *Osmanlı Hilal-i Ahmar Cemiyeti İcraat Raporu (Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşekkülünden Sakarya Zaferine Kadar, 23 Nisan 1336- 23 Eylül 1337)*, İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, 1338, s. 66-72.

²²⁴ *Sinop Livası Meclis-i Umumisi (Zabıt Ceridesi 8 Kânûnuevvel 1337)*, Sinop: Sinop Matbaası, 1338, s. 18.

Müdafaa Vekâleti'ne bildirerek, yardım talep etmişlerdir. Yapılan müracaat üzerine Millî Müdafaa Vekâleti, Kastamonu Menzil Mıntıka Müfettişliğine 24 Nisan 1922 tarih ve 6218 numaralı telgraf name ile civarda bulunan askerî ambarlardan 300.000 kilo zahirenin açıklıkla boğuşan Sinop ve kazaları halkına verilmesini emretmiştir.²²⁵

6.4. İstihbarat ve Askerî Teşkilatların Kurulması

Batı Cephesi'nde mücadelenin yoğunlaşmaya başlaması üzerine, Türk ordusunun ikmalini engellemek isteyen İtilaf güçleri, Karadeniz'deki ablukayı artmıştır. Ordunun ikmal açısından kilit bölge olarak görülen Karadeniz sahil kasabaları, düşman savaş gemileri tarafından bombardıman edilmeye başlanmıştır. Kastamonu bölgesindeki askerî birliklerin 20. Kolordu ve Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı olması da, İtilaf devletlerinin bölgedeki baskılarını arttırmalarında etkili olmaktadır. 1 Ekim 1920 tarihinde ordu komutanı olarak Kastamonu'ya gönderilen Muhittin Paşa, Kastamonu Vilayetinde "Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı" adıyla yeni bir teşkilatlanma gerçekleştirmiştir. Kastamonu Vilayeti ile müstakil Sinop, Çankırı, Bolu ve Zonguldak livaları da bu komutanlığın mıntıkasına dahil edildiğinden, bu bölgelerde bulunan askerî birliklerde teşkil edilen komutanlığa bağlanmıştır. 30 Eylül 1920, 27 Ekim 1921 tarihleri arasında görevde bulunan Muhittin Paşa, bölgede asayişin sağlanması için ordu birlikleri ve askerlik şubelerini yeniden düzenlemiştir.²²⁶

Karadeniz sahilinin güvenliğini sağlamak ve bu bölgede bulunan askerî güçleri belli merkezlerde toplamak amacıyla, mevki kumandanlıkları kurulmuştur. Kastamonu Havalisi Komutanlığı, 11.11.1920 tarihinde kendi bölgesinde bulunan sahilin güvenliğini temini amacıyla, sahili altı kısıma ayırmıştır. Altıncı kısımda yer alan Ayancık ve Gerze mıntıkası, Sinop Mevki Kumandanlığına bağlanmıştır. Muhittin Paşa'nın görevde olduğu süre içerisinde komutanlık emrinde, Sinop Mevkii Komutanlığı, Kıyı Koruma Topçu Takım Komutanlığı ve Sinop Jandarma Takım Komutanlığı teşkil edilmiştir.²²⁷ Kontrolün sağlanması için mevki kumandanlıklarınca sahillere gece ve gündüz devriyeler çıkarılmaya başlanmıştır. Sahillerdeki emniyet ve gözcülük gibi denizle ilgili faaliyetlerde liman reisliklerinin yetersizliğinin görülmesi üzerine, Karadeniz'in münasip noktalarında gözetleme istasyonlarının kurulmasına karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda, Sinop'ta İnceburun'da bir gözetleme istasyonu kurulmuştur.²²⁸ Kurulan bu istasyonun görevi, düşman gemilerinin hareketlerini takip edip Liman Reislikleri aracılığı ile Bahriye Dairesi ve Bahriye Komutanlıklarına bildirmektir.²²⁹

²²⁵ Peker, *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*, s. 416-417.

²²⁶ Efe, *Sinop Tarihi*, s.231-232.

²²⁷ Rahmi Çiçek, "Millî Mücadelede Kastamonu", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1991, s. 155; *Türkler*, Rahmi Çiçek, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, Millî Mücadelede Batı Karadeniz, s. 147.

²²⁸ Işın, *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*, s. 52-53.

²²⁹ Kayabalı ve Arslanoğlu, "Denizler ve Türkiye", s. 736

Askerî teşkilatlanmanın yeniden yapılandırıldığı 1920 yılında, askerî istihbarat teşkilatı da yeniden düzenlenmiştir. Düşman propaganda ve faaliyetlerini önlemek, Türk Milleti'nin içerisinde bulunduğu kararsız ve ümitsiz tutumunu değiştirmek amacıyla Askerî Polis (Ayn Pe) Teşkilatı kurulmuştur.²³⁰ Karadeniz Bölgesinde Askerî Polis Teşkilatı, 15.11.1920 tarihinde hayata geçirilmiştir. Merkezi Kastamonu olmak üzere Sinop, İnebolu, Bartın, Ereğli, Cide, Zonguldak'ta teşkilatın şubeleri açılmıştır. 21.11.1920 tarihinden itibaren, sahil AP şubelerinde yapılan yeni düzenleme ile Sinop Sancağı sahili, İnebolu merkez şubesi bölgesine dâhil edilmiştir.²³¹ İstihbarat toplama ve düşman hareketlerini izleme görevi verilen Sinop Şubesi, limana gelen ve şehirde faaliyette bulunan düşman kuvvetlerinin hareketlerini takip ederek Kastamonu ve Ankara'ya bildirmekle görevlendirilmiştir.²³² Sinop'un bir liman kenti olması dolayısıyla İstanbul'dan gelen yolculardan ve şehre ulaşan İstanbul gazetelerinden derlenen bilgiler Ankara'ya ulaştırılmıştır.²³³

Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa, Askerî Polis şubelerini 10.01.1921 tarihinde yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Bu düzenlemeyle, ikinci sınıf şubeler arasında yer alan Sinop Şubesi, yetki ve irtibat bakımından, Sinop Mevki Kumandanlığına bağlanmıştır.²³⁴ Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın 21 Mart 1921 tarihli emri ile Askerî Polis Teşkilatının kapatılması yönündeki emir gereğince teşkilat "Tetkik Heyeti Amirliği" adı altında görevlerini sürdürmüştür.²³⁵

7. Sonuç

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile Türk deniz gücünün İtilaf devletlerince kontrol altına alınması, Sinop'ta dahil olmak üzere Karadeniz sahil kesimini savunmasız ve tehlikeye açık hale getirmiştir. Bölgedeki hedeflerini gerçekleştirmek üzere harekete geçen İtilaf devletleri, bir taraftan savaş gemileri ile arama, abluka ve kontrol faaliyetlerinde bulunurken bir taraftan da Pontusçu Rumları kullanmaya başlamıştır. Bu durum Sinop ve havalisinde güvenlik ve asayiş sorunlarının ortaya çıkmasına, halkın hayatlarına ve geleceğe dair endişelerinin artmasına sebep olmuştur. Umutsuzluğun ve belirsizliğin hakim olduğu günlerde 9. Ordu Müfettişliğine tayin edilen Mustafa Kemal Paşa, görev bölgesine giderken 18 Mayıs 1919 günü Sinop'a uğramıştır. Şehrin ileri gelenleriyle yaptığı görüşmede, Pontusçu cemiyet ve çetelerin faaliyetler hakkında bilgi almış, yakında başlayacak mücadele için hazırlık yapmalarını istemiştir. Bu tarihten sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın talimatları doğrultusunda Sinop'ta milli

²³⁰ Pehlivanlı, *Askerî Polis Teşkilatı*, s. 28.

²³¹ Türkler, *Millî Mücadelede Batı Karadeniz*, s. 1157.

²³² ATASE, İSH., 674/34.

²³³ ATASE, İSH., 1066/121.

²³⁴ Çiçek, "Millî Mücadelede Kastamonu", s. 165-166.

²³⁵ ATASE, İSH., 1069/99.

faaliyetlere başlamıştır. Sinop ve ilçelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti teşkilatları kurulmuş, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto mitingleri düzenlenmiştir. Sivas Kongresi'ne delegeler gönderilmiş, Mebusan Meclisi ve Büyük Millet Meclisi için vekil seçimleri yapılmıştır.

İşgaller karşısında Türk Milletinin başlattığı direnişi kırmak için baskılarını artıran İngilizlerin Samsun'da bulunan subayları, sık sık kontrollerde bulunmak ve bilgi toplamak amacıyla Sinop'a uğramaya başlamıştır. Büyük Millet Meclisinin açılmasından sonra işgalcilerin Sinop'taki kontrol ve baskılarının şiddeti daha da artmıştır. Batı Cephesinde kritik muharebelerin yapıldığı sırada Türk Ordusuna Karadeniz üzerinden gelecek silah ve cephane lojistiğini kesmek amacıyla Sinop liman ve iskeleleri denetim altına alınmaya çalışılmıştır. 1921 yılı Temmuz ayı ile 1922 yılı Ağustos ayı arasında Sinop, Gerze ve Ayancık limanlarındaki Türk kayıkları ve gemileri, Yunan donanması tarafından bombardıman edilmiştir. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, İtilaf devletlerinin Sinop ve havalisindeki faaliyetlerini önlemek için Sinop İnceburun'da bir gözetleme istasyonu kurmuştur. Pontus çetelerinin casusluk ve yıkıcı faaliyetlerini engellemek amacıyla da, Askerî Polis Teşkilatının Sinop şubesi açılmıştır. Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin aldığı tedbirler sayesinde Sinop ve havalisinde pontusçu hareketlere fırsat verilmediği gibi çeşitli kaynaklardan temin edilen silah cephane ve diğer askerî malzemenin Batı cephesine nakli kesintisiz olarak sürdürülebilmiştir.

Batı cephesinde mücadele veren Türk ordusunun ikmalinde ihtiyaç duyulan yiyecek, giyecek, araç-gereç ve diğer ihtiyaç maddelerinin temini yönündeki taleplere Sinop halkı, gönüllü olarak destek vermiştir. İçinde buldukları zor şartlara ve imkânsızlıklara rağmen Tekâlif-i Milliye Komisyonları, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Hilal-ı Ahmar Cemiyeti vasıtasıyla topladıkları ordu ihtiyacı malları cepheye ulaştırmışlardır. Millî Mücadele hareketine her türlü desteği veren Sinoplular, Batı Cephesinde kazanılan zaferleri büyük bir sevinçle karşılamış ve coşkulu bir biçimde kutlamışlardır. Mücadelenin silahlı safhasının zaferle neticelenmesinden sonra imzalanan Lozan Anlaşması ve arkasından Cumhuriyetin ilanı da Sinop'ta coşkuyla karşılanmıştır.

Kaynaklar / References

Arşiv Belgeleri

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Arşivi

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1066, G. 121.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1069, G. 99.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 14, G. 66.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 674, G. 34.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, D. 94, B. 9, F: 30.10.0.0, Y: 109.724.9.

BCA, S. 1728, F: 30.18.1.1, Y: 5.23.4.

BCA, S. 1736, D. 71-79.

BCA, S. 2784, D. 71-154, F: 30.18.1.1, Y: 7.34.7.

BCA, S. 2796, D. 71-156, F: 30.18.1.1, Y: 7.34.19.

BCA, S. 11325, D. 71-63, F: 30.18.1.1, Y: 4.45.1.

BCA, S. 1835, F: 30.18.1.1, Y: 5.28.11.

BCA, S. 737, D. 54-3, F: 30.18.1.1, Y: 2.39.4.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, DH, EUM, ADL., 49 / 46.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 19 / 70.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 2 / 62.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 20 / 17, 106.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 27 / 38, 84, 109.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 28 / 6.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 3 / 55.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 33 / 62.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 4 / 112.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 5 / 107.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 67 / 56.

BOA, DH, EUM, AYŞ., 68 / 2, 18, 25, 27.

BOA, DH, İUM, EK., 49 / 73.

BOA, DH, ŞFR., 103 / 159.

BOA, DH, ŞFR., 108 / 24, 38, 62.

BOA, DH, ŞFR., 98 / 359.

BOA, DH, ŞFR., 99 / 25, 200.

BOA, DH-İ UM., 19-6 / 1-70.

BOA, DUİT., 158 / 73.

BOA, İ, DUİT, D. 43 / 1, 27, 42, 46, 52, 56.

BOA, DH-KMS., 49-2/2, 49-2/29, 53-3/15.

Sürelî Yayınlar

Açıksöz, 27 Eylül 1335.

Açıksöz, 2 Teşrinî Evvel 1335.

Açıksöz, 8 Şubat 1336.

Hâkimiyet-i Milliye, 28 Nisan 1336.

Hâkimiyet-i Milliye, 15 Eylül 1921.

Hâkimiyet-i Milliye, 1 Haziran 1922.

Hâkimiyet-i Milliye, 5 Haziran 1922.

Hâkimiyet-i Milliye, 6 Haziran 1338.

Hâkimiyet-i Milliye, 23 Temmuz 1923.

Harp Tarihi Belgeleri Dergisi (HTBD), Ankara: Genelkurmay Basımevi, 23/71 (1974).

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Ankara: Genelkurmay Basımevi, 11/40 (1962).

Kastamonu, 20 Teşrinisani 1335.

Sinop, 1 Temmuz 1923.

Sinop, 11 Eylül 1922.

Sinop Gazetesi, 23 Temmuz 1923.

Sinop Gazetesi, 30 Temmuz 1923.

Sinop Gazetesi, 1 Mayıs 1924.

Yakın Tarihimiz. Haz. Feridun Kandemir, 2/21 (1962).

Kitaplar

Açıksöz, Hüsnü. *İstiklâl Harbinde Kastamonu*. Kastamonu: Kastamonu Vilayet Matbaası, 1933.

Afetinan, A. *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*. Ankara: TTK. Yayınları, 1998.

Atabey, Figen. *Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Millî Mücadele Dönemi)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*, 2. Cilt. İstanbul: MEB. Yayınları, 1982.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*. 1. Cilt. İstanbul: MEB. Yayınları, 2000.

- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*. Haz. Ali Sevim, İzzet Öztoprak, Mehmet Akif Tural. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2005.
- Aybars, Ergun. *İstiklal Mahkemeleri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Başoğlu, Bekir. *Boyabat ve Çevresi Tarihi*. Ankara: Doğu Matbaacılık, 1972.
- Başoğlu, Bekir. *Sinop İli Tarihi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1978.
- Bayar, Celal. *Ben De Yazdım (Millî Mücadeleye Gidiş)*. İstanbul: Sabah Kitapları, 1997.
- Baykal, Bekir Sıtkı. *Heyet-i Temsiliye Kararları*. Ankara: TTK. Basımevi, 1989.
- Çapa, Mesut. *Pontus Meselesi (Trabzon ve Giresun'da Millî Mücadele)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1993.
- Çiçek, Rahmi. "Millî Mücadelede Kastamonu". Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1991.
- Çoker, Fahri. *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM Dönemi 1919-1923*. 1. Cilt. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1994.
- Dikmen, Ferit. "İstiklal Savaşı'nda Sinop" başlığı altında Kurtuluş Savaşı yıllarında Sinop'ta meydana gelen olayları anlatmıştır. 1956 yılında Osmanlı Türkçesi ile yazılan eser Sinop Rıza Nur Kütüphanesi'nde bulunmaktadır).
- Doğanay, Rahmi. *Millî Mücadele'de Karadeniz*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2001.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi. Coşkun Alptekin. 8. Cilt. İstanbul: Çağ yayınları 1988.
- Efe, İsmail. *Sinop Tarihi (Türk Hâkimiyetine Girişinden Cumhuriyetin İlanına 1214-1923)*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2018.
- Erdaha, Kamil. *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Gerede, Hüsrev. *Hüsrev Gerede'nin Anıları*. Haz. Sami Önal. İstanbul: Literatür Yayınları, 2003.
- Güner, Zekai. *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.
- Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan (Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi)*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2010.
- Işın, Mithat *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*. İstanbul: Deniz Basımevi, 1946.
- İbn Bibi, *El-Evâmirü'l-Alâiyye Fi'l-Umûri'l-Alâiyye*. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: TTK Yayınları, 1996.
- Jaeschke, Gothard. *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*. çev., Cemal Köprülü. Ankara: TTK. Yayınları, 1991.
- Kansu, Mazhar Müfit. *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*. Ankara: TTK Yayınları, 1997.
- Karabekir, Cemal. *Maçka Silahhanesi Hatıraları*. İstanbul: Nehir, 1991.
- Karabekir, Kazım. *İstiklal Harbimiz*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1969.
- Kocabaş, Süleyman. *T.C. Devleti Tarihi I (Mütareke Dönemi ve Millî Mücadele 1918- 1923)*. İstanbul: Vatan Yayınları, 2003.

- Kurt, Yılmaz. *Pontus Meselesi*. Ankara: TBMM. Basımevi, 1995.
- Mehmed Said. *Türkiye'nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası (Sinop Sancağı)*. Ankara: Öğüt Matbaası, 1922.
- Meşhur Valiler*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları, 1969.
- Müderrişoğlu, Alptekin. *İstiklal Savaşının Mali Kaynakları*. İstanbul: TTK. Yayınları, 1988.
- Nur, Rıza. *Hayat ve Hatıratım*. İstanbul: Altındağ Yayınevi, 1968.
- Osmanlı Hilal-i Ahmar Cemiyeti İcraat Raporu (Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşekkülünden Sakarya Zaferine Kadar, 23 Nisan 1336- 23 Eylül 1337)*. İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, 1338.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev., F. Işıltan. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Pehlivanlı, Hamit. *Askerî Polis Teşkilatı (Kurtuluş Savaşı İstihbaratında)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1992.
- Peker, Nurettin. *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri*. İstanbul: Gün Basımevi, 1955.
- Pontus Meselesi*. Ankara: Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi Yayını, 1338.
- Sakaoğlu, Necdet. *20. Yüzyıl Başında Osmanlı Coğrafyası (1907-1908)*. İstanbul: Denizbank Yayınları, 2007.
- Sinob Livası Meclisi Umumisi Zabıt Ceridesi: (8 Kânunuevvel 1337)*. Sinop: Sinop Matbaası, 1338.
- Sinop 1973 İl Yıllığı*. Sinop: Sinop Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1974.
- Sinop İli 1967 Yıllığı*. Sinop: İl Basımevi, 1967.
- Sonyel, R. Salahi. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Sürmeli, Serpil. *Millî Mücadele'de Tekâlif-i Milliye Emirleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1998.
- Tunaya, Tarık Zafer. *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)*. İstanbul: Arba Yayınları, 1995.
- Turan, Osman. *Seçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1996.
- Türk İstiklal Harbi*. Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1999.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Dönemi*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984.
- Ülmen, Cevat. *Kurtuluş Savaşında Karadeniz*. İstanbul: Deniz Matbaası, 1943.
- Ünal, Mehmet Ali. "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası". *XII. Türk Tarih Kongresi*. 3. Cilt. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Devrinde Sinop (XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Sinop Kazası)*. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- Yazıcı, Nuri. *Millî Mücadele'de (Canik Sancağı'nda) Pontusçu Faaliyetler (1919-1922)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989.
- Yinanç, Mükrimin Halil. *Anadolu'nun Fethi*. Ankara: TTK. Yayınları, 1947.

Yücel, Yaşar. *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar. XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzeybatı Anadolu Tarihi. Çobanoğulları-Candaroğulları Beylikleri*. Ankara: TTK. Yayınları, 1988.

Makaleler

Ahmet Tevhid, "Rum Selçuki Devletinin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tevaif-i Müluk'dan, Sinop'ta Pervane Zadeler". *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*. 4. Cüz. İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsı, 1328.

Arslanoğlu, Cemender ve İsmail Kayabalı. "İstiklal Harbinin Deniz Cepheleri". *Türk Kültürü*. 179 (1973).

Arslan, Erdal. "1903 Yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde Anlatılan Kastamonu". İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, (18-20 Eylül 2003). Ankara, 2005.

Atamer, Hamdi. "Millî Direnme". *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*. 10 (1968).

Atamer, Hamdi. "Millî Direnme". *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*. 11 (1968).

Baydar, Ekrem. "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum". *Cumhuriyet*, 6 Ekim-2 Kasım 1970.

Cebbarlı, Hatem. "Rusya'nın Karadeniz'de Güvenlik Politikası". *III. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu*. Giresun, 2010.

Çağlayan, K. Tuncer. "İngiliz Konsolosluk Belgelerinde Sinop (1841-1842)". *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. 9/18 (2015):49-60.

Çapa, Mesut. "Karadeniz'de Yunan Gemilerinin Faaliyetleri ve Trabzon Üzerindeki Etkileri". *Askerî Tarih Bülteni*. 22/42 (1997): 83-94.

Çimen, Adnan. "Kaymakamlık Mesleği Açısından Mülki İdarenin Kısa Tarihi". *Türk İdare Dergisi*. 455 (2007):189-206.

Doğanay, Rahmi. "Millî Mücadele Döneminde İtilaf devletlerinin Pontusçu Faaliyetlere Yaklaşımı". *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. 3/3 (2007): 59-73.

Efe, İsmail. "Birinci Dünya Savaşı Ve Millî Mücadele Yıllarında Sinop Ve Havalisinde Pontusçuluk Hareketleri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4/34 (2016): 333-351.

Efe, İsmail. "Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklal Mücadelesinin İlk Adımlarını Attığı Samsun, Havza ve Amasya'daki İcraatları". *Turkish Studies*, 13/24 (2018): 79-95.

Efe, İsmail. "Mütareke ve Millî Mücadele Yıllarında Sinop'ta Güvenlik ve Lojistik Faaliyetleri". *Karadeniz Araştırmaları*, 60 (2018): 54-70.

Erdem, İlhan. "İlk Dönem Türkiye Selçuklu-Moğol İlişkilerinin İktisadi Boyutu (1243-1258)". *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*. 24/38 (2005): 1-10.

Kayabalı, İsmail ve Cemender, Arslanoğlu. "Denizler ve Türkiye". *Türk Kültürü*. 129 (1973): 667-681.

Mehmed Said. "Ziraat Niçin Terakki Edemiyor". *Sinop Gazetesi*, 24 Temmuz 1922.

Nutku, Emrullah. "Arap Sudi". *Yakın Tarihimiz*, 3/34 (1962).

Nutku, Emrullah. "Deniz Cephesi". *Yakın Tarihimiz*, 3/34 (1962).

- Ömer Kemal. "Bayram Topları Atılırken". *Sinop Gazetesi*. 139 (1 Mayıs 1924).
- Özarслан, Bahadır Bumin. "Soğuk Savaş Sonrası Karadeniz'de Güvenlik Politikaları ve Türk-Rus İlişkileri". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 12/1 (2012): 135-166.
- Şahinöz, Mehmet. "İzmir'in İşgali Üzerine Karadeniz Bölgesinde Yapılan Protesto Mitingleri". *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, (13-17 Ekim 1986)*, Samsun: 1988.
- Uluğ, Hüseyin Hilmi. "İstiklal Savaşında Sinop". *Vakit Gazetesi*, 3-19 Eylül (1952).
- Ulusoy, Melek. "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Ve İkinci Dönem Sinop Milletvekilleri". *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 33 (2014): 123-135.
- Ural, Selçuk. "Mütareke Dönemi'nde Pontus Devleti Kurmaya Yönelik Çalışmalar ve Alman Karşı Önlemler". *Atatürk Yolu Dergisi*, 27-28, (2001): 335-351.
- Ülkütaşır, M. Şakir. "Atatürk Samsun ve Havza'da". *Türk Kültürü*. 5/49 (1966): 30-35.
- Yılmaz, Özgür. "Güney Karadeniz'de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsoloslugu (1803-1809)". *Cahiers Balkaniques*, 42 (2014): 1-35.

Ansiklopediler

- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Besim Darkot. 10. Cilt. İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1993.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. İlber Ortaylı. 30. Cilt. İstanbul: TDV. Yayınları, 2005.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Mehmet Öz. 37. Cilt. İstanbul: T.D.V. Yayınları, 2012.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Yaşar Yücel. 7. Cilt. İstanbul: T.D.V. Yayınları, 1993.
- Türkler Ansiklopedisi. Rahmi Çiçek. 15. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Türkler Ansiklopedisi. Rahmi Doğanay. 16. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Tezler

- Çoban, Faruk. "H. 1288 (M. 1871) Ve H. 1317 (M. 1899) Tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamelerinin Transkripsiyon Ve Değerlendirmesi". Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2006.

Yazar Hakkında / About Author

**Doç. Dr. İsmail EFE | Kırıkkale Üniversitesi |
efe5772[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-8958-6604**

01.07.1972 tarihinde Sinop İli Durağan İlçesi'nde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Durağan'da tamamladı. 1999 yılında Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlayarak mezun oldu. 1999-2007 yılları arasında Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. 2008 yılında Kırıkkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı ve halen aynı bölümde çalışmaya devam etmektedir. 2004 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisansını tamamladı. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı'nda hazırlamış olduğu "Orduda Islahat ve Ordu Müfettişlikleri 1908-1920" adlı tez çalışmasıyla 2015 yılında doktora eğitimini tamamlayarak Dr. Unvanını aldı. 29.05.2020 tarihinde Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi Bilim Alanı'nda Üniversiteler Arası Kurul'dan Doç. Unvanını aldı. 2018 yılında "Sinop Tarihi (Türk Hâkimiyetine Girişinden Cumhuriyetin İlanına 1214-1923)" başlıklı kitabı yayınlandı. Çeşitli dergilerde makaleleri, kitap bölümleri yayınlanmış ve çok sayıda sempozyum ve kongrede tebliğler sunmuştur.

**Assoc. Prof. Dr. İsmail EFE | Kırıkkale University |
efe5772[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-8958-6604**

He was born on 01.07.1972 in Durağan District of Sinop Province. He completed his primary and secondary education in Durağan. He graduated from Kırıkkale University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History in 1999. Between 1999-2007, he worked as a Research Assistant at Kırıkkale University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Department of History of the Republic of Turkey. He started to work as an Instructor in Kırıkkale University, Atatürk's Principles and History of Revolution Department in 2008 and still continues to work in the same department. He completed his master's degree at Kırıkkale University, Institute of Social Sciences in 2004. He completed his doctorate education in 2015 with his thesis study titled "Army Reform and Army Inspectors 1908-1920", which he prepared at Erciyes University, Institute of Social Sciences, Department of History of the Republic of Turkey. He got his title. on 29.05.2020, Assoc. from the Interuniversity Council in the Field of Science of Atatürk's Principles and the History of the Republic Dec. In 2018, his book titled "Sinop History (From its Entry into Turkish Domination to the Proclamation of the Republic 1214-1923)" was published. His articles and book chapters have been published in various journals and he has presented papers in many symposiums and congresses.